

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXII

ГРУДЕНЬ — 1971 — DECEMBER

Ч. 263

diasporiana.org.ua

НОВІ ДНІ

UNIVERSAL ILLUSTRATED MONTHLY

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969

П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний (відповідальний секретар)
І. Д. Пишкало, Р. Рахманний

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOVI DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 35 шилінгів
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

На першій сторінці обкладинки — **АЛЛА ГОРСЬКА.**

Див. стор. 10-ту.

Наших читачів і співробітників в усьому світі
сердечно вітаємо

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ!

Бажаємо всім вам весело провести свята і по-
чати новий рік з успіхами в роботі — на добро
ваше особисте і на користь нашого народу й
України.

Дирекція вид-ва "Нові дні",
редакція і адміністрація

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

<i>Грицько Чупринка</i> — Поезії	1
<i>Микола Щербак</i> — Поезії	2
<i>М. Ю. Брайчевський</i> — Приєднання чи возз'єднання?	3
<i>Олесь Досвітній</i> — Без початку	6
<i>Іван Пишкало</i> — Трагедія Шевченківського вітражу	10
<i>Іван Драч</i> — 3 нових поезій	11
<i>Іван-Кмета-Ічнянський</i> — Дружба між гебрейськими і католицькими поетами	12
<i>Олена Несіна</i> — "Родинний альбом" Гуменної та "Золота гілка" Фрейзера	13
<i>Олександр Білаш</i> — Поезії	15
<i>В. Чапленко</i> — Походження назви "Самара"	17
<i>Дарія Сіяк</i> — Найновіші видання	20
<i>Юр. Л.</i> — Крайове господарське товариство "Сільський господар" у Львові 1898-1944	21
<i>Дмитро Чуб</i> — Напасники й оборонці книжки "Як ми говоримо"	22
<i>Олександр Зозуля</i> — Про колесо Читачі пишуть, посмертні згадки тощо	23

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ПОЕЗІЇ

БАТЬКОВІ

Батьку, постій! Головою понурою
Ти ще тепер не кивай,
Знай — лихолітньою грізною бурею
Я ще не стомлений вкрай.

Хто не боровся з лихою годиною,
Щастя не знав в боротьбі,
Хай похоронної, хай лебединої
Пісні співає собі.

В мене ж не згасла ще сила могутня,
Хочу боротись ще, хочу я жить!
Кличе і жде мене доля славутня,
Хто ж мене має спинить?

Може, й мене ще з лихою отрутою
Щастя розбавлене жде,
Все ж таки знай, що з неправдою лютою
Син твій боротись іде!

Батьку! Як дуб віковий над долиною
В грізную буряну ніч, не хились,
Може хоч мрією, часом, хвилиною
Будем щасливі колись!...

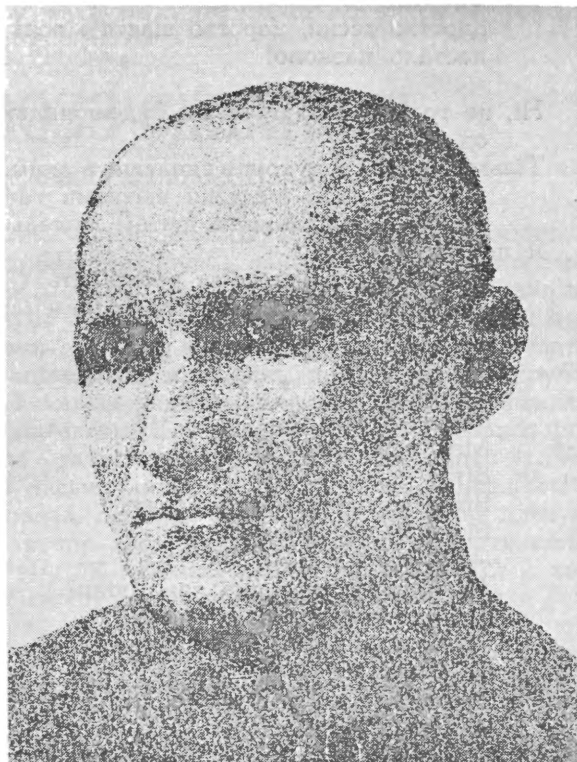
МАНІФЕСТ

Тобі — зневірений, розбитий,
Тобі, що ставиш власний хрест,
Велю я знов життя любити,
Радіти знов і рвати квіти, —
Тобі диктую маніфест.

Ти чуєш, як природа днше,
Як навкруги кипить життя!
Великий дух Його колише;
Збуди ж найбільше, найсвятіше,
Наймогутніше власне — Я!...

Велике — Я в земній юдолі —
Любов, і згода, і протест!
Воно загоїть давні болі
І в ньому весь твій маніфест.

І буде в вільному народі
Значна особа і сім'я,
Як ти поволи, по-свободі
При кожній справі і нагоді
Проявиш міцно власне Я.

ПРОЩАЙ!

Я стискаю тихо руки...
Тихше, зіронька моя!
Будь весела в час розлуки,
Будь така, — як я!

Наші давні сподівання
Розтопив я в сяйві дум;
Душу манить дух шукання
Вуха вабить шум.

Хай моє життя шалене
Десь загине край мети,
Тільки ти іди од мене! —
Мила, чуєш ти?

Тихше, тихше! — Все я знаю...
Серце все моє в крові,
Тільки ж я один сконаю
В бурі життєвій.

Як умру, то й до могили
Ти, голубко, не вчащай!
Більш нема, нема вже сили...
Ну, прощай!

ДОКАЗ БЕЗСМЕРТЯ

Я так жду, я так хочу весни, що боюся її
не побачить.
І коли вона справді прийде вже тоді, як я
Буду лежати в могилі, то прийди, я
прошу, і скажи мені, крикни, що вже

Статтю про розстріляного більшовиками в 1921
році поета-революціонера див. Ю. Лавріненко —
"Поет, що не хотів жити рабом", "Н. Д.", ч.
258-259. — РЕД.

царство весни, царство щастя і волі
настало навколо!

Ні, не треба приходити! Ти будеш далеко
од мене.

Тільки мрією, з духом з'єднавшись моїм,
легким вітром шелесни квітками та
листя, та вранішнім цвітом вишень.

Я почую...

Сяйво, пахощі й квіти весни єсть
для мене божественний доказ безсмертя.

* * *

Моя відновлена Країна
Вітає всіх, вітає всіх;
Вітає кожну доньку й сина;
Вітає пасинків своїх.

— — — — —
А люди скрізь... Які там люди?
То просто сестри і брати!
І всіх нас мати кличе, будить,
Щоб ми пішли, як вільні люди,
Гуртом до світлої мети.

В ЧАС БОРНИ

Будьте мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Розцвітають наші мрії
В вільній рідній стороні.

Як пролинуть дні похмурі,
Як затихнуть буруни,
Ясне сонце після бурі
Кине сяйво на лани.

На лани веселі й вільні,
Як широкий океан,
Де співатимуть довільні
Діти скривджених селян.

Спомин бою, спомин зброї
В пісню вилється дзвінку
З уст селянки молоді
І в роботі і в танку.

Наше лихо ж дні похмурі
Зтихнуть в безвісті віків!
Будуть згадки бою й бурі
В співах вільних юнаків.

Будьте ж мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Буйно квітнуть наші мрії
В вільній рідній стороні.

Микола ЩЕРБАК

АПОСТОЛ

*На вічну пам'ять Митрополитові
Київському і всієї України — Найпо-
чеснішому Отцеві Василю Липків-
ському — в п'ятдесятиріччя відро-
дження У А П Ц.*

Він, наче світло, викресав благовістя:
"В Україні

відродилася

Церква

Христова!"

Завесніло... На тополі проміниться листя —
Зеленіє обнова!

Землі, вогню, води і повітря обнова,
Спалахи духу і думки людини.
Квітувала, як жито, доля колоскова —
Суцвіття святої години!...

Зглянулось небо — зорянисті обійми!
Зорянисті обійми — привільне причастя!
Через кладку віків, мучеництво і біль ми,
Як свічки, засвітили щастя!

Із незрячих — ставали видючі,
Оминали безодню крутизни,
І пили, пили води цілючі
Із джерел України — Вітчизни!

Дзвін вічовий — дзвін волі
Сколихнув хвилями мрії.
Дзвін — відлуння у полі
Із святої Софії.

Бий, дзвоне, бий!
Чорну хмару розбий!
Нехай хмара — на татарів!
А сонечко — християнам!...

Бий, дзвони, бий!
Чорну хмару розбий!...

Даль розгойдувала і снувала
Мелодії неба й вітру,
А сонце вставало і цілувало
Його апостольську митру.

А сонце вставало роси пити,
Будило степову бранку...
Ніколи нікому не розбити
Кришталю синього ранку!

Сивий Апостол правди з-під Золотої Липи
Поклав на вівтар життя, а на жертovníк — жертву.
Мудрочелець, Він зумів засвітити
Боже світло — Українську Церкву!

1971

ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ?

(Критичні зауваги з приводу однієї концепції)

Михайло Юліянович Брайчевський — видатний український історик марксистських переконань. Протягом 1959-68 рр. видано в Києві такі його більші наукові праці: "Римська монета на території України" (1959), "Коли і як виник Київ" (1963), "Біля джерел слов'янської державности" (1964), "Походження Руси" (1968).

Його праця "Приєднання чи возз'єднання?" — кілька уривків із якої пропонуємо читачам, очевидно, також була призначена для одного з українських радянських видавництв, але тому, що вона там досі не опублікована, друкуємо її окремою брошурою тут. Текст цієї праці нам передано з України без відома автора й ми, звичайно, не певні чи цей текст уповні тотожний з авторовим оригіналом.

Брошура, яка незабаром вийде, буде коштувати разом з пересилкою один долар. Замовлення на неї приймає адміністрація "Нових днів".

РЕДАЦІЯ

В шереху прикрих явищ, пов'язаних з так званим культом особи, стоять деякі перекоханості в сфері історичної науки, зокрема — в історії України. Боротьба з "шкідливими наслідками культу особи" до осені 1964 року зводилася переважно до викреслювання імені Сталіна (навіть у таких контекстах, де його згадка була конче необхідною) та до перегляду деяких засад, свого часу висунутих самим Сталіним і піднятих до рівня незаперечної догми. Цей перегляд обмежувався часто поверховими шарами, тоді як суть справи залишилася незайманою. Тим часом протягом 30-х, 40-х та на початку 50-х років у нашій історіографії вкорінилися деякі тези, що становлять собою очевидне викривлення історичної правди і ревізію теоретичних підвалин марксизму-ленінізму.

В історичній українській науці особливо прикрий перекоханість мали місце після 1947 року, коли головний колектив істориків Радянської України — Інституту історії АН УРСР — був безпідставно звинувачений у буржуазному націоналізмі¹⁾, а в наукових закладах утворилася ненормальна обстановка диктату малокомпетентних осіб. Побоюючись дальших звинувачень, українські історики піддали ревізії ряд засадничих формул, у тому числі й таких, що були цілком правильними і адекватно відбивали реальний історичний процес.

Виступаючи з промовою на XXII з'їзді КПРС і говорячи про обстановку, яка склалася на Україні в 1947 році, коли на чолі ЦК КП(б)У стояв Каганович, М. В. Підгорний (тоді перший секретар ЦК (КП(б)У підкреслював: "Вважаю-

чи себе непогрішимим, Каганович одноосібно, в обхід ЦК, вирішував найважливіші питання життя республіки, причому дуже часто неправильно. Будучи великим майстром інтриг і провокацій, не маючи дослівно жодних підстав, він обвинуватив у націоналізмі провідних письменників республіки, а також ряд керівних партійних працівників. За вказівкою Кагановича в пресі з'явилися розносні статті проти ряду відданих партії і народові письменників. Однак це не задовольнило Кагановича. Він став добиватися скликання пленуму ЦК з порядком денним: "Боротьба проти націоналізму як головної небезпеки в КП(б)У", хоча в дійсності такої небезпеки не було й гадки (підкреслення наше — М. Б.)²⁾.

В цій обстановці підготовки інспірованої справи і з'явилася підписана Кагановичем постанова ЦК КП(б)У від 27 липня 1947 року, в якій колектив українських істориків піддано гострій критиці за "рецидиви буржуазного націоналізму".

Здавалося б, цитована заява тов. Підгорного повинна була спрямувати нас до критичної переоцінки того, що зроблено в українській історіографії протягом 1947-1956 р.р. Але цього не сталося і все, по суті, залишилося по-старому; узагальнюючі праці з історії України, науково-популярна література містить формулювання в тому вигляді, в якому вони з'явилися після постанови ЦК КП(б)У 1947 р. і найбільш завершену форму дістали в "Тезах ЦК ЖПСР до 300-річчя возз'єднання України з Росією", опублікованих у кінці 1953 р.

Але хибність деяких надто важливих тверджень, які мають зараз повсюдне поширення, цілком очевидна; їхня невідповідність історичній правді демонструється без особливих труднощів шляхом простого зіставлення з джерелами. Часто при висвітленні того чи іншого питання історик опиняється в дуже скрутному становищі і змушений, аби дотриматися декретованого аспекту просто приховувати від читача загальновідомі і цілком безперечні факти...

У цій статті я хочу піднести питання, яке давно назріло, яке уже довгий час обговорюється в наукових кулуарах, але ще й досі не вийшло за стіни цих кулуарів. Йдеться про висвітлення, а зокрема — про оцінку подій, зв'язаних із завершенням національно-визвольної війни українського народу проти шляхетської Польщі і переходом України під протекторат Росії; отже, про події середини і другої половини XVII ст., головне — між 1654 та 1667 р.р.

1) "Більшовик України", № 8, 1947, стор. 1-10

2) XXII съезд ГПСС, стеногр. отчет, т. I, II, 1962, стор. 280.

Це — одне з тих питань, що найбільш зазнали ревізії після 1947 р. Ситуація ускладнилася в період гучного святкування 300-річчя Переяславської події, яка за своїм значенням трохи не порівнювалася з найвизначнішим революційним переворотом в історії людства. Ревізія уявлень, які панували в радянській науці до кінця 1947 р., знайшла, між іншим, і термінологічний вияв: замість загальноживаного слова "приєднання" України до Росії був декретований термін "возз'єднання" України з Росією, який і став обов'язковим для всіх текстів. Треба відзначити, що ця термінологічна реформа була здійснена всупереч активному протестові з боку переважної більшості спеціалістів, але на цей протест в умовах "культу особи" не зважали, і питання було розв'язане адміністративним порядком.

Звичайно, з погляду філологічного ця зміна виглядає як абсолютна нісенітниця. Адже возз'єднуватися можуть лише частини чогось цілого, єдиного. Аби не бути обвинуваченим у суб'єктивізмі, звернімося до тлумачних словників. Академічний словник російської мови слово "воссоединять" тлумачить таким чином: "Вновь соединять разделенные части целого (народа, коллектива и т. п.), снова собирать воедино распавшееся целое".

Отже, йдеться про возз'єднання *народу*, а не *народів*. З історичного погляду застосування цього визначення до події, яка нас цікавить, є елементарним невіглаством: Україна і Росія сформувалися після розпаду Русі в умовах роздільного існування; до 1654 р. вони ніколи не були об'єднані...

Ще в 30-х роках Переяславський акт в радянській історіографії оцінювався як "союз українських феодалів з російськими", який по суті юридично оформив початок колоніального панування Росії над Україною³). Відповідно до загальної концепції марксизму-ленізму цей факт, як і всякий акт колоніального загарбання, розглядався як безумовне зло...

Але після постанови 1947 року приєднання України до Росії стали оцінювати як *безумовне благо*, як найкращу перспективу для українського народу, як умову дальшого прогресу. "Возз'єднання України з Росією" стало тепер розглядатися як "закономірний результат всієї попередньої історії двох великих братніх слов'янських народів — російського і українського"⁴).

2

Постановка питання про загарбання українських земель царизмом як *про велике благо* для українського народу виникла в нашій історіографії не ізольовано. Вона була частиною більш загальної концепції, яку один з українських істориків дуже влучно назвав "теорією про месіянську ролю Росії". Ця теорія є нічим іншим, як гострим рецидивом великодержавного шовінізму в радянській історичній науці 40-50 років, того шовінізму, якому В. І. Ленін ще в 1922 році оголосив "бій не на життя, а на смерть"⁵).

Суть теорії про месіянську ролю Росії у вине-

сненні російського народу та його історії за рамки тих закономірностей, які становлять зміст історичного матеріалізму. Оскільки теоретична сторона цього питання є дуже важливою у зв'язку з темою нашої статті, вважаю необхідним зупинитися на ній трохи докладніше.

Від певного часу в нашій історіографії з'явилася тенденція розглядати поняття російського народу як щось позаісторичне, незалежне від реальної історичної обстановки, поза зв'язками з умовами тої чи іншої соціально-економічної форми. Конкретний вияв цього знаходимо в багатьох аспектах, починаючи від протиставлення російської соціалістичної нації всім іншим соціалістичним націям СРСР (знаменитий тост "за великий російський народ") і кінчаючи проєкцією сучасного пояснення відносин між народами Радянського Союзу на відносини феодалльної та капіталістичної епохи.

У зв'язку з цим виникло прагнення вважати Радянський Союз безпосереднім спадкоємцем "єдиної і неподільної" Росії. Всяка критика імперіалістичної політики російського царизму розглядалася як щось небезпечне, таке, що може завдати шкоди дружбі радянських народів. Відрив історії України від історії Росії, перекручене висвітлення Київської Русі і визвольної війни 1648-1654 р. потрібні були українським на-

лістам для того, щоб... приховати від трудящих єдність походження і історичну спільність українського й російського народів, посіяти ворожнечу між цими народами з тим, щоб відірвати Україну від революційної, соціалістичної Росії і кинути її на поталу і розграбування буржуазному Заходу⁶).

Соціально-економічна і історична межа між царською Росією і Радянським Союзом стиралася. Класовий підхід до оцінки кожного історичного явища ставав зовсім не обов'язковим. Російська феодална держава проголошувалася державою російського народу. Її діячі на кшталт Суворова чи Ушакова, що забезпечували царизмові панування над своїм і над чужими народами, що втілювали в життя його загарбницькі зазіхання, — а й навіть царі, як от Петро I або Іван IV, — були піднесені майже до рівня народних героїв, їх оспівували, перед ними схиляли коліна, їм присвячувалися епопеї, трагедії, кінофільми і т. д. і т. ін.

Ще в травні 1941 року Сталін піддав критиці

³) Большая Советская энциклопедия (I вид.), т. 59, М., 1935, стор. 818.

⁴) Історія України, т. I, вид. АН УРСР (Уфа), 1948, стор. 307.

⁵) В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 325.

⁶) "Більшовик України", 1947, № 8, стор. 5.

відому статтю Ф. Енгельса, присвячену зовнішній політиці російського царизму, саме за гостре викриття російського імперіалізму⁷⁾). Цей виступ хоча і відзначався обережністю формулювань, однак послужив до певної міри поштовхом для ревізії марксистської оцінки цілого ряду подій і явищ, пов'язаних цією "делікатною" темою, а найбільше — з темою національно-визвольних рухів, спрямованих проти російського панування.

Так, у 1950 р. було рішуче переглянute ставлення до руху північнокавказьких племен під проводом Шаміля. Доти цей рух розглядався як національно-визвольна боротьба проти іноземного гніту, що мала об'єктивно прогресивний характер. Тепер її стали трактувати як реакційний рух, інспірований Туреччиною та Англією⁸⁾). Відповідним чином переоцінено повстання Кенесари Касимова в Казахстані⁹⁾, повстання 1916 року в Туркменії¹⁰⁾ та ряд інших історичних подій. Єдиною теоретичною "підставою" для цієї ідеологічної метаморфози було те, що всі ці рухи були спрямовані проти російського панування.

Від того приблизно часу в нашій історіографії набула значного поширення концепція, яку важко визначити інакше, як "націоналізм навиворіт".

Як відомо, корінна відмінність націоналізму від марксизму полягає в тому, що він (націоналізм) вважає головною рушійною силою в історичному процесі відносини між націями, тоді як марксизм кладе в основу відносини між класами, розглядаючи національну проблему лише як один з виявів, аспектів соціальної боротьби. В тій же тенденції, про яку йдеться, соціальний, класовий аспект виявився відсунутим на далекий плян, а проблема національних відносин натомість виступила на авансцену.

Але на відміну від націоналізму, який завжди вважає національно-визвольний рух прогресивним фактором історичного розвитку наша історіографія 50-х років розглядала його як явище безумовно реакційне (якщо він, звичайно, був спрямований проти Росії).

Ця тенденція дуже яскраво виявилася в українській історіографії 1947-1966 років. По суті вона залишається неподоланою і до тепер. Досить повний свій вираз вона дістала, зокрема в першому томі двотомної "Історії Української РСР", виданому наляканим постановою 1947 року Інститутом історії в 1953 році.

З цієї книги читач мав переконатися, що починаючи від XIV століття і до самої Жовтневої революції головним фактором в історичному розвитку українського народу була не боротьба класів, не зміна соціально-економічних формацій, а ідея "возз'єднання з братнім російським народом". Втім, ця теза була піднята до рівня загального принципу у висвітленні історії всіх народів колишньої царської Росії.

"Історія народів СРСР є єдиний процес. Історія окремого народу нашої країни може бути правильно розроблена і зрозуміла тільки в зв'язку з історією інших народів і насамперед з історією російського народу" — писалося в постанові ЦК КП(б)У 1947 року¹¹⁾.

З таких позицій оцінювалася і Переяславська Рада. "Цим історичним актом була завершена тривала боротьба волелюбного українського народу проти іноземних поневолювачів за возз'єднання з російським народом в єдиній Російській державі"¹²⁾. Тож не будемо дивуватися, що акт возз'єднання розглядався як підведення підсумків всієї попередньої історії українського народу (коли головною історичною метою його було саме приєднання до Росії); не будемо дивуватися й з того, що саме Переяславська Рада стала критерієм періодизації української історії; що, скажімо, перший том "Історії України", виданий ще в 1943 році, був доведений саме до цієї події, отже, в основу членування історичного процесу покладено не поділ за формаціями, а історію міжнаціональних відносин. І це теж видавалося за марксизм!

В зв'язку з цим історія України дістала дуже своєрідну інтерпретацію. Виходило, що на протязі багатьох століть український народ боровся головним чином... проти власної національної незалежності. Що незалежне існування було величезним злом для нашого народу. І що, отже, всі ті, хто кликали його на боротьбу за національну незалежність, були... найлютішими ворогами українського народу. Всі конкретні явища в історії України — події, тенденції, діяльність окремих осіб і самі ці особи — все оцінювалось з точки зору не класової, соціальної суті, а їхньої позиції щодо Росії. Якщо хтось обстоював ідею "возз'єднання" — здобував позитивну оцінку, незалежно від усіх інших умов; той же, хто брав цю ідею під сумнів або (боронь Боже!) брав участь у визвольній антиросійській, антицарській боротьбі — одержував ярлик "мерзенного зрадника", "ворожого ставленика" і "найлютішого ворога", — знову же незалежно від своєї класової позиції та соціальної програми.

Але в спільну компанію вони потрапили за однією ознакою: всі вони рано чи пізно змушені були виступити проти Росії. Саме це й було основою для наведених вище дефініцій. А в тих, по-

7) И. Сталин, "О статье Энгельса" "Внешняя политика русского царизма". "Большевик", 1941, № 9, стор. 1-5.

8) М. Д. Багиров, К вопросу о характере движения мюридизма и Шамиля. Госполитиздат. 1950. Див. також: Решение Совета министров СССР об отмене присуждения Г. Гусейнову Сталинской премии за книгу "Из истории общественной и философской мысли в Азербайджане в XIX в." (опубліковано в "Правде" за 14. V. 1950 г.).

9) "Правда" від 26 грудня 1950 р. О некоторых вопросах истории народов Средней Азии — "Вопросы истории", 1951, № 4, стор. 55-64.

10) Ю. Тарасов, О характере движения 1916 г. в Туркмени. — "Вопр. истории", 1951, № 9, стор. 111-117.

11) "Большевик Украины", 1947, № 8, стор. 2.

12) Тези до 300-річчя..., стор. 3.

рівняно рідкісних, випадках, коли хтось з українських діячів цієї доби за іншими ознаками потрапляв одесною і діставав "позитивну оцінку" (як наприклад, знаменитий кошовий Іван Сірко), його діяльність, спрямована проти Росії, старанно замовчувалася.

Неймовірно, але факт: в спеціальній монографії, присвяченій народним рухам на Лівобережній Україні в другій половині XVII ст., відсутнє повстання І. Сірка проти царських воєвод 1663 р. Зайве сказати, що жодної згадки про цю подію не знайдемо в загальних курсах чи підручниках.

З другої ж сторони, така особа, як Василь Кочубей — феодал і гнобитель — був піднятий на щит і піднесений трохи не до рівня народного героя, лише завдяки відомому доносові цареві

Петрові на свого спільника Мазепу. Його проголошено видатним патріотом і мучеником, а один з шановних наших істориків дописався до того, що радив вчителям водити школярів на екскурсію до могили Кочубея, аби виховувати в них почуття радянського патріотизму. І все це теж видавалося за марксизм!

В порядку оберегання "споконвічної дружби українського народу з російським" під заборону потрапили навіть деякі твори Тараса Шевченка, в яких висловлювалося критичне ставлення до "воз'єднання". Так, наприклад, "Кобзар" 1954 року вийшов без творів "Великий льох", "Стоїть в с. Суботів", "Чигрині, Чигрині" та ін. І це теж називалося марксизмом!

Олесь ДОСВІТНІЙ

БЕЗ ПОЧАТКУ

(Спогади про втечу від московсько-царського суду)

(Продовження. Див. ч.ч. 261, 262)

Утеча

Смерклося. О 8-й годині дано чай. Віддаючи назад посуд голові варті, я прохав його, що як принесуть мені хлопці какао чи ще що (а вони іноді робили це пізенько), то щоб він не турбував мене, а їм сказав, що я ліг спати, бо почувую себе недобре.

Добре. Радо пристав на це голова варті, якому краще було не мати неприємностей з подачею какао і т. ін.

Двері зачинилися. Згодом були замкнені. Було ще пів до 10-ї години. Зробивши з погонів сорочки й шинелі чисті погони рядового жовніра, я взявся до роботи. Першим ділом зробив на постелі фігуру, щоб уранці, коли буде зміна варті, новий голова варті, одчинивши двері, як вони це звичайно робили, і побачивши що я сплю, спокійно змінялися. А там, коли принесе обід і побачить, що то спить одно опудало, мені вже буде досить байдуже, — я выиграю цілих три години часу.

Упоравшись з фігурою, яку змайстрував із цегли та свого непромакального плаща тощо, я взявся до роботи над підкопом, бо треба було витягнути отой великий камінь, відкотити його за піч і все чисто замести біля підкопу, щоб, коли я вилізу, зверху можна було навалити отой пеньок і таким чином не звернути на діру уваги.

За пів години все було зроблене.

Діра для пролазу виявилася якраз на тулуб. Були останні хвилини мого перебування під опікою тупих та мерзенних слуг царизму.

Набравши в кишені шинелі булки, шинки і цукру, які я дістав протягом кількох днів від

товаришів, взявши тільки серветку й мило, а решту, як рушник, нікльову мильницю і срібну ложку, для одводу очей змінній варті — залишив там. Далі, сказавши в душі щасливо залишитися моїй мишці, пішов до підкопу. Вилізши через нього у льох під сусідньою коморою, я попав на якесь барило, яке, крутнувшись під моїми ногами, випорснуло і покотилось набік, наробивши шуму по пустому льоху. Я перелякався не на жарт, але за хвилину все втихло і ніщо не нагадувало ніяких, викликаних шумом, підозрінь чи турбот.

Підставивши якесь інше барило під ноги, я проліз знову до дірки підкопу і, притягнувши поставлений біля підкопу пеньок, навалив його на діру. Того мені і треба було. Поверхово сліди були заметені.

Тепер як вибратися з льоху на горішню підлогу до вікна? Завдяки тому, що в цю хвилину вже заходив місяць і своїм останнім світлом давав саяво, мені з льоху було видно кінчик підлоги. Ухопившись за неї, я миттю був нагорі, хоч звідти побачив і драбину наниз... Але пусте... Тоді не нарікати на себе. Передо мною було вікно у двір. Останнє все було пусте. Забравши з вікна горшки з квітами й поставивши їх на долівку, я помацав заціпку. О, щастя! Вікно розчинилося — не було глухим, як я гадав. Відщепнувши заціпку, я помалу відчинив його і глянув долів.

У цей момент мені здавалося, що з вікна до землі було яких футів з десять. Ну, думаю, доведеться стрибати і, значить, не буде змоги зачинити вікно. Але все одно.

Надворі була тиша. Було щось біля 11-ї години. Тепла травнева ніч присипляла все... Було загадково таємничо... У дворі, куди було вікно,

не видно було ні живої тіні. Лише оподаль ставок поблискував серед мли матового місячного загадкового світла.

Я почав спускатися з вікна.... Але що було за здивування моє, коли мої ноги зразу торкнулися землі. А мені здавалось до неї згори з десять футів. Це була галюцинація зору.

Тільки я спустився і протягнув руки догори, щоб зачинити вікно, як хтось недалеко черкнув сірником. Глянувши вбік я застиг від страху. Якесь тінь людська простувала через двір. Але, певно, була надто задумана чи засліплена від вогню сірника, припалюючи цигарку, коли не могла побачити мене біля вікна. Але, дяка Богові, минула і тут біда — постать почваланала повз хату за ріг. Зачинивши обережно вікно, я просто пішов геть від будинку на північ, поза рогом хати біля садка. Через перелаз його я бачив, як нудно ходив біля моєї недавньої тюрми вартовий. Відне сотворіння людського рабства. Чи ж знало воно, що жертва його сторожі тепер іронічно дивилася на нього через пліт?

Але нема часу слідкувати за вартовим. Я швидко, але досить спокійно пішов далі повз нього на село, до шпиталю — далі здійснювати плян утечі.

На волі

Минувши садок і дійшовши до кінця фільварку, я повернув повз нього на захід, в напрямі на село.

Але пройшовши кілька кроків, я почув поперед себе на дорозі розмову пошепки... Побрязкуючі шпори розмовців дали мені зрозуміти, що то були жандарми. Певно нічна варта. Та знаючи психологію жовніра, мені й тут удалось добре минути небезпеку. Миттю намацавши в кишені якось zostавлені ключі, я витяг їх і, насвистуючи новомодний романс, який співало штабне офіцерство, сміливо пішов далі, побрязкуючи ключами. Плян удався. Жандарми, зрозумівши, що певно їде якийсь офіцер, притаїлись біля плоту, і я, посвистуючи, пройшов повз них. Їх було двоє. Певно їм наказано було поодиноці ходити, а вони, зійшовшись до купи, не хотіли попадати на очі "начальству".

Світло місяця сливе цілком завмирало серед наступаючої ночі і за хвилину я зник між хатами села. Найшовши головну вулицю, я просто пішов нею і, пройшовши з 300 метрів, підійшов до гурту нічного патруля, що стояв серед вулиці, і спитав: "Де тут є шпиталь?" Кілька голосів, не підозріваючи нічого, певно, подумали, що хтось захворів і що я йшов по лікаря, — показали мені наперед на великий ліхтар.

"Вот там", — докінчив старший з них, узявши мене за плече і притуливши мою голову до своїх грудей, щоб мої очі бачили напрям указуючої в пільму на світло руки.

Я подякував і пішов до шпиталю. Знайшовши досить швидко канцелярію та її керівника, я виложив йому той викрут, що виробив: — Я службовець потягового шпиталю, їду до станції М., але

мій керівник шпиталю князь полковник Г. забув прикласти до паперів печатки і мене в дорозі затримують патрулі, так, будь ласка, приложіть свою печатку, бо вертатися яких 15 кілометрів не легко, а до того і грізний князь буде не милий.

В певній інтонації свого голосу я не дав ніяких підозрінь чиновникові і він приклав свою печатку, попрохавши, коли я буду їхати назад, йому повернути той папір.

Дуже подякувавши, я вийшов із шпиталю і направив свої стопи вздовж вулиці геть із села — в напрямі станції М.

Була щось 12 година ночі. Не знаючи дороги, я всеж інстинктивно почував, що вона була та, по якій я йшов. А до того ж, іще зустрітий один патруль по дорозі не сказав нічого противного на мою відповідь, що їду до ст. М. Значить, дорога була певна. Вийшовши за село, я шосили дав швидкості своїй ході, щоб до 4-ї години прибути на станцію до одходу потягу на М. П'ять же кілометрів, я гадав, зроблю за годину і, таким чином, буду вчасно на станції.

Тиша наступившої темної ночі відбивала недобрый відгук від моїх ніг і я звернув трохи набік, щоб не по вбитій землі продовжувати ходу. Звичайно, довелося трудніше йти, загрузаючи в м'яку землю і шукаючи ввесь час у пільмі очима сусідки-дороги.

Непомітно пройшов щось із годину, доки не здивав по дорозі патруль-варту. Та тепер я не боявся. Показав своє посвідчення, на якому гарно закресувалася печатка, коли вартовий присвітив сірника до записки. Я вже жартівливо запитав, а чи зайду за дві години до станції? "О, — відповів, видно жартун, вартовий — з таким папером і за годину дістанешся". Давши йому шматок булки, я подався далі.

Але не пройшовши і пів години, я почув за собою стукіт кінських ніг, які у вихрі свого бігу, мов торохтіння потягу, швидко вибивали тверду землю копитами. Мене щось кольнуло в душу: невже за мною? А чому ні? Все можливе.

Тікати? Куди? Все одно їм сказав отой патруль, що тільки що минув мене, і все одно тут не сховаєшся ніде навколо. Вмент, мов чимсь важким прибило мене, ноги одмовилися йти, і я сів під горбком біля дороги.

За хвилину повз мене пролетіло на конях два вершники. З пійманої вмент веселої розмови я вивів, що то були звичайні подорожні, певно якийсь офіцер із своїм ординарцем.

Пропустивши їх, я, мов під силою новоприбулої енергії, пустився далі.

За двогодинний час ходи мені довелося щось трьом патрулям показувати своє посвідчення.

Уже сіріло в небі, як я почув гуркіт потягів і їх смутні серйозні гудки. Та вони мені здалися такими милими, що я з подвоєною силою пустився вперед, час від часу навіть підбігаючи. Аж ось уже добре почало світати. Вже добре видно залізничний міст. Ось я побачив ще в світлі станцію. Високу білу станційну будову.

На залізниці

Минувши останній патруль під залізничним мостом, я зійшов у сутінки стоячих тягових вагонів. За хвилину я вже був на станції, де змішався з купою жандармів, що перетягували з платформи у вагони свої речі.

Випивши навіть між ними склянку чаю з власною булкою й цукром, якими я почастував і мого добродія, я згадав, що треба справити своє посвідчення. І з тим подався в пасажирські вагони 2-го і 1-го класу, де у вбиральні, при електричному світлі, хоч і не досить красно, але все ж виправив на записці станцію М., куди було написано посвідчення і куди я вже прибув, — на станцію Х., куди гадав тепер тікати.

За хвилину я вже знову з'явився між жовнірами і за яких чверть години вже лежав у тягаровому вагоні на дошках, між кількома десятками жовнірів.

Це були вояки, що їхали додому, — або на відпуск, або деінде у своїх військових справах.

Велась весела бадьора розмова між усіма. Всі, здається, почували себе чудово в своїх мандрівках, які відривають їх на якийсь час від нудної тупо дисциплінарної служби і перекидають чи до рідної сім'ї на приємний час побачення, чи просто дають розвагу в інших позавійськових обов'язках.

Біля мене лежало два одпущних, що їхали у Сибір. І один з них, видно, веселий і невгомний із своїми московськими характеристиками в натурі, ввесь час намагався зацікавити мене своєю боевою хоробрістю.

— Конечно, ми би їх не захватили, еслі би не я подскочивший с винтовкою в упор к германцам. Да видя, что нічого не поделаеш, сразу ж побросали свої ружья. Ну, і забрали їх голубчиків... — мовив мій сусіда, намагаючись усіма вібраціями голосу та жестикуляцією зацікавити мою увагу, розповідаючи, як він прислужився колись там десь, коли забирали німців у полон.

— Да, скверний народ, что і говоріть, — то-рохкотів без упину невгомний вояк, — нагнот голову і не смотріт, ілі із-под лоба сердіто смотріт і хоть би слово сказал... Да і бестолковий, відно: ему крічіш стой, аль повернісь, аль ступай, а он, как колода, тебе... не понімаєт.

— А голод ужо пронял так ужо порядочно... Віш, я с радости за свой отпуск дак нічаво і не сл, поді, а вот теперь, таво, подвело живот-та. А тутай і хлеба, віш, купить негде, а сам-то не взял в дорогу. Уж больно торопілся, — перевів розмову мій грамофон на друге.

Я, щоб якось відчепитися від такого розважника, витягнув з кишені булку та сало і подав йому.

— Да, вот это хорошо, — захопивши хліб і сало, промовив мій сусіда, навіть і не натякнувши на подяку.

Та дарма, мені головне, щоб припинив він свою балачку, щоб дав мені трохи заспокоїти розбурхані нерви, а може й заснути.

Але де там, з повним ротом їжі мій приятель і тоді не вгомонився і неясними, вдавляючими

звуками щось усе розповідав, порскаючи крихтами хліба.

Ото халепа. А тут, мов на гріх, і потяг стоїть та не рушає. Вже добре й розвиднілося. Була вже п'ята година. Але чого потяг не рушає? Він мусив рушити о 4-ій годині. Нетерплячка моя, переходячи в новий натяг нервів, надає нову тривогу душі і породження думок. Та ось, певно від безсонної ночі і попередньої неспокійної доби та фізичної втоми від ходи, — я непомітно заснув.

Яка ж була моя радість, коли прокинувшись я почув, що потяг у русі і колеса вагонів вибивають своє одноманітне тра-та-та.

У вагоні вже було повно руху. Всі жовніри, мов комашня на своїм горбі, заворушилися на підлозі вагону, вовтузились біля своїх речей. Був не абиякий шум і лемент. Жарти весельчаків-жовнірів змішувалися разом із сварливим буркотінням і лайкою; грюкіт же упакуваних речей, перекладання їх з полиць на підлогу, разом з брязкотом укладаної в кошики посуду та шаблук і шпорів наповняли вагон якимсь заводським гулом.

Усі готовилися до виходу. Незабаром буде Х.

Що ж мені було лаштуватися. Я лежав собі на полиці й чекав зупинки.

За яких десять хвилин потяг почав помалу ставати і нарешті зовсім став.

Уся комашня жовнірів сунулась до широко відчинених дверей тягарового вагону. Скидаючи свої речі на землю геть з вагону, кожен з них стрибав слідком за ними і за яку хвилину у вагоні не залишилося вже нікого. Я також вистрибнув з останніми жовнірами.

Було 10 хвилин до 9-ї ранку. О 9-ій відходить пасажирський потяг на Б., куди я мав намір їхати.

Поспішаючи разом з іншими до будинку станції, перед якою вже стояв готовий до відходу потяг, я був повний невідомости. Чи відкрили мою втечу? Коли відкрили, то депеша напевно вже є тут, і на станції вже шукають мене жандарми. Від однієї думки, що доведеться добути свободу зміняти на минулу неволю, а може й на смерть, я відважувався на все. Мозок горів у вишукуванні виходу з сучасного становища. А тут ось через кілька кроків і будинок станції, до якої наша юрба швидко поспішала: хто — щоб дістати в касі квитки на проїзд, а хто — через неї пройти в місто.

Здалеку ще я побачив, як там із звичайною спокійністю, але з якоюсь таємничою хитрістю, ходили по платформі між купами жовнірів, чиновників і офіцерів і де-не-де цивільних — жандарми. Але ось іду повз мій потяг.

Мій натовп суне далі, але я миттю протовкся до краю платформи, ближче до вагонів і з швидкістю метеора вскочив на площадку вагону 2-го класу, а звідти перейшов до вагону 3-го класу, в якому вже було повно жовнірів і трохи цивільних. Спитавши першого зустрінутого жовніра, чи на Б. цей потяг, і одержавши підтверджуючу відповідь з застереженням, чи білет є, бо буде комедантський офіцер перевіряти, — я поліз далі у вагон. Народу було битком набито. Не тільки

на лавах для сидіння було поверх комплекту пасажирів, але було повно їх і на полицях для речей, і по підлозі, і навіть в убиральнях. Ну, думаю, не швидко тут протовпиться комендантський офіцер, і спокійно поліз на одну з полиць, де й так приліпилося до чотирьох жовнів.

Бувши зустрінутий ними вороже, мовляв, чому лізеш, де і так повно?, я відповів, що не встиг узяти квитка. І жовніри зрозуміли: значить, не хоче здібатись із комендантським офіцером. І тому охоче посунулися і дали мені місце.

В цей же момент у дверях почувся голосний поклик: "Приготовити квитки і посвідчення!" і за цим появився в кашкеті з червоним верхом офіцер. То і був комендантський помічник.

Але, як і гадав я, він, не маючи фізичної змоги перевірити кожного, нашвидку пройшов між лавок через вагон до других дверей, навіть не взявши одного папера в руки, і зник у дверях. За хвилину бовкнуло три дзвінки, загув паровець і потяг рушив.

Була 9-а година.

В цей момент мусить бути зміна варті. Чи відкрили мою втечу? Гадаю, що ні, бо вартівий голова, який зміняв, певно відчинив двері і, побачивши, що я (тобто фігура на постелі) сплю, прийняв варту. Підкоп, який був завалений пеньком, певно не помітять. А проте, хай відкривають. Я вже на 50 відсотків у меншій небезпеці. Не дадуть же вони депешу іменно в напрямі Б., щоб перевірили пасажирів. Швидше подумають, що я подався у напрямі Москва-Петроград.

А потяг, мов підганяли його невідомі сили, летів на полудневий схід.

Змінні малюнки краси́ди, поля, нив, лісів, гайків, горбів і взорів характерности литовського краю — переносили думку до історії цього краю, його минулості, сучасності під асиміляційною силою царизму і польського шовінізму та про його будучність. Тут, рядком з історією Литви, виринала і рідна історія. Почало вже смеркати, і живчик вагонового життя почав завмирати. Незабаром усе обвіялося мантиєю сну й нічної тиші. Лише м'який хрумкий гуркіт ресорових коліс вагона заколисує вигукував своє ту-ту-ту.

О 3-й годині вночі прибули на ст. Б. Тут треба виходити й пересідати на другий потяг. Це була головна вузлова станція, з якої потяги розходилися в усі боки: Литви, України і Росії. Мій потяг, як виявилось, спізнився на яких 4 години й буде аж о 7-й ранку. От біда, прийдеться перебувати серед білого дня на очах жандармерії, яка, може, вже дістала повідомлення і нишпорить скрізь між прибулими моїм потягом пасажирами. Було ще темно, лише трохи сіріло. Та все одно на станцію годі було йти — небезпечно. І я почав прохаджати́ся далеко від станції по дальній плят-

формі від вокзалу. Біля неї стояв і потяг з повними вагонами пасажирів. Я не знав, куди він іде. Та й нащо було мені знати — я чекав на свій потяг, яким поїду на Харків, куди я мав виготований плян. Але доля судила інакше. Повертаючись назад по плятформі, я побачив поперед себе жандарма, який чомусь поспішав на цю плятформу, щоб певно побачити, хто тут є. І не чекаючи на небажаного доглядача, я ввійшов у вагон стоячого потяга. У вагоні здібався з якимсь студентиком. Я запитав, куди цей потяг іде, а коли дістав відповідь, що на Знам'янку, я почав з ним розмову, аби якось бути "при своїх" на випадок якби жандарм увійшов. Забалакалися ми. Я міркував, чи не поїхати на Знам'янку, звідти на Херсон до Є-ту, а звідти вже до Харкова. І ніби у відповідь на мої думки — потяг тихо рушив.

Цілком розвиднілося. Ми їхали по рідній землі — Україні.

Чудові лани широкополіх нив розкидалися ген, наскільки око сягало. Рівнота краси́ди голубила погляд, а чудові гаї з дорогими серцю хатками мло́ли душу жалісною за них утомою.

Об 11-й годині потяг прибув до Знам'янки.

Тут на станції трапилося нещастя: одного стрілочника переїхав потяг. Згвалтувалося сливе все містечко, з'явившись подивитися на покалічену жертву.

За годину вже стояв потяг у напрямі Єлисавету, який, власне, і був потрібен мені. Тепер уже зосталося небагато, щоб дістатися до місця зміненого пляну. Втершись у вагон між жовніри, я спокійно доїхав до Єлисавету.

За весь час залізничної мандрівки без шеляга в кишені, мені довелося щасливо уникати контролів залізничної адміністрації й військової влади, і таким чином без залізничного квитка достатися до Єлисавету. Те посвідчення, яке було в мене в кишені, тепер зовсім було непотрібне, бо його ніхто в мене не спитав. Звичайно, це було щастя моє, бо інших, що разом їхали, жовнів сливе кожного було сконтрольовано. Мене ж вивезла фортуна.

(Далі буде)

Граматика української мови, ч. 1

фонетика і морфологія

ДМИТРА КИСЛИЦІ

вийшла з друку (6-м виданням) і поступила в продаж. Це перевидання, у порозумінні з автором, здійснюється видавництвом "Нові дні". — Замовлення просимо слати до нашої адміністрації. — Ціна одного примірника \$2.75. Школам і книгарням дається 25% опусту.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ТРАГЕДІЯ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ВІТРАЖУ

До 1-ї річниці смерти героїні-страдниці Алли Горської

28 листопада ц.р. минула перша річниця трагічної смерті найвизначнішої української малярки і активної громадської діячки Алли Горської.

Аллу Олександрівну Горську замордовано в м. Василькові. Наступного дня, після вбивства Алли, знайшли й тіло її тестя, яке лежало з відрізаною головою на залізниці під м. Фастовом (між Києвом і Васильковом).

Про спричинників трагічної смерті Алли Горської нам нічого невідомо. Знаємо з матеріалів самвидаву, що навколо її смерті кружляють різні версії. Одні вважають, що її вбив тесть, який потім, відчувши на собі великий гріх, наклав на себе руки. Інші доводили протилежне — порівнювали її нормальну фізичну силу з силою слабого 70-річного діда, який не був би в силі занести її тіло до пивниці своєї хати і позатирати сліди крові. Ще інші твердять, що це була робота рук міліції, яка протягом тижня не могла встановити, чие вона тіло знайшла на залізниці, хоч і був паспорт у кишені жертви.

Похорон Алли Горської теж був дуже сумний. День похорону "місцеві" органи міліції відклали на пізніше (з 3 на 7 грудня), не зважаючи на те, що з'їхалося чимало друзів Покійної.

Наперекір забороні міліції, похорон відбувся в присутності двох сот людей, а над домовиною Алли Горської були виголошені прощальні промови і читалися присвячені їй вірші.

Алла О. Горська народилася 18 вересня 1929 року. Виховувалася в зрусифікованій українській родині. По закінченні Київського художнього інституту вона включається в активну оборону українських національних прав, гарантованих конституцією УРСР і СРСР; зрікається російської мови і демонстративно переходить на українську мову; бере активну участь в організації літературно-мистецьких вечорів; збирає кошти на взаємодопомогу; розповсюджує матеріали "самвидаву" тощо.

Та найдошкульнішим для російських імперіалістів був Шевченківський вітраж, що вона, разом з Людмилою Семикиною, Галиною Севрюк і Панасом Заливахою, працюючи дні і ночі, виготовила у вестибюлі Київського університету в 1964 р. На ньому зображено гнівного-прегнівного Шевченка, який обняв Жінку-Україну, а в другій руці, піднятій високо-високо, тримає книжку. На вітражі слова: "Возвеличу малих отих рабів німих, а насторожі коло їх поставлю слово".

Вітраж "радянська влада" брутально знищила, а Аллу Горську і Людмилу Семикину включено із Спілки художників України.

Це ж малесенька часточка героїчних вчинків з її короткого і бурхливого життя. Її повна біографія нам ще невідома. Але щоб збагнути велич відданої патріотки України, ми знову повертаємося до матеріалів "самвидаву", в яких знаходимо надгробну промову Євгена Сверстюка:

"...Якби ми уявляли детально історію її життя — то була б повчальна повість про те, як художниця Алла Горська відкрила свою Україну, як шукала її жертovníка і як поступово вчилася бачити головне в невидимому, докопуючись джерел, та в глибинах захованого коріння, як вона дужими руками і ногами розгортала рясні килими декоративних квіточок, покликаних до життя лише на один сезон.

В день останнього прощання ми, нарешті, відчуваємо драматизм її таланту. Ескізи, ескізи і сама вона через незакінчені ескізи — вся в дорозі до своєї глибини. Треба було тільки чистої години, щоб повернутись до самої себе і засвітитись у своїй глибині. Але коли може бути чиста година у дискримінованого художника-монументаліста, що бере замовлення аби працювати і виконує виснажливу роботу просто за харч?

1962-1968 роки. Клюб творчої молоді, якому вона віддала свої сили, кошти і притулок у власній хаті. Це була пора пошуків, своїх джерел і цілей в тісному гурті молодих ентузіастів-художників, літераторів, режисерів, окриплених перспективою справжньої творчості, надіями культурного відродження.

Ескізи театральних костюмів і декорацій до п'єси М. Куліша "Так загинув Гуска" — вистави, що так і не побачила сцени... Така ж сама історія з "Правдою і кривдою" в Одесі...

"Після смерті, перед похороном, кажуть, зважили її працю і, нібито, знову поновили в Спілці. Але хто зважить і поновить спопелілі творчі спалахи за ті скупі роки життя, отруєного свідомістю того, що нічого, крім злої напасти, не викличуть кращі квіти твоєї душі, що хто зна кому твій талант потрібен, і нічого від тебе твоя епоха не чекає, крім влучного потраплення у вибиті сліди.

"Вічна слава мужній і чесній Людині-художниці, що загубилась у холоді сліпої осінньої мжички, але залишила людям щедроти великої душі, свій шлях і свій бадьорий усміх".

ОДА ПОРОХУ

*Вірли крильми землю збили.
Порохами скопотили...*

З фольклору.

В поросі сорок першого
було мені аж п'ять літ,
Порохом сорок першого
курів запорошений світ,
Порохом в сорок першому
сипались ми дотемна,
Порохом сорок першого
дух забивала війна!
Ніколи такого пороху
не знали шляхи мої.
В серці од першого поруху —
запилені бачу бої,
І в нас цілі пазухи пороху —
шпурляємо порохом в світ,
Не пилюгбю, а порохом
засипані п'ять моїх літ!
Літа мої запорошені!
Як пороху не стає,
Як порохівниці розтрушені,
то йду у дитинство своє,
А там навіть порох — ПОРОХ,
трагічний мій динаміт!
Іду, закіптюжений порохом,
з отих запорошених літ!...

Христос Раждається!

ГОЛОВНИМ І ВІДДІЛОВИМ
УРЯДНИКАМ, ВСІМ ЧЛЕНАМ
УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ
І ЇХ РОДИНАМ,
ДОСТОЙНИКАМ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ,
ПРОВОДАМ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧ-
НИХ, ГРОМАДСЬКИХ І МОЛОДЕЧИХ
УСТАНОВ, НАШИМ ПРИХИЛЬНИКАМ
ТА ВСІМ УКРАЇНЦЯМ

б а ж а є

РАДІСНИХ СВЯТ РІЗДВА ХРИСТОВОГО
та ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ

Виконавчий Комітет
Українського Робітничого Союзу
CANADA: 490 Oka St., Lasalle 650, P. Que.
Home Office: 440 Wyoming Ave.
Scranton, Pennsylvania 18501, USA

ДІТИ ХОДЯТЬ ПО КИЄВУ

Діти ходять по Києву,
Скільки ж їх понаїхало!
Ворсклою блискають очі.
Дністер у їх зорі тече.
Бийся ж у груди печерські
краваток вогненна віхоло!
Бугом світяться очі.
Черемош у них казку тче.
З Росі вони і Стоходу.
З Раставиці вони й Лотариці.
І падають річенята
з їхніх очей в Дніпро,
І прагнуть Дніпро перетнути
краватки — їх вогненні птиці,
Та Гоголь за середину
не пускає їх ні на крок!
А діти всотують місто
в зухвалі і жадібні очі,

БАЛАДА ПРО КАІНА І АВЕЛЯ

Жарт

Пішли вони у поле. Груддя били.
Розпушували ґрунт під кукурудзу.
Ядучий самосад з бичків курили,
Бріжіт Бардо просили в сні, як музу.

Два парубійки. Євине поріддя,
Два патлаті, аж біцепси збісіли,
Хропіли, аж звергалися століття,
І знов труждались з усієї сили.

Та з Каїна аж бахнуло прокляття,
Як брат до брата став у позу хвацьку.
Як витяг Авель з-під свого манаття
Коробку ще й лозину чудернацьку.

В коробці тій зміюка сороката
Шипіла, а переґодя свистіла.
— Ну, перестань, — благав братаник
брата, —
Од нього в мене голова зболіла.

А Єви не було при цій нагоді,
Десь на осонні прогрівала клуби.
— Ну, не крути, мій Авеле, ну, годі!
А той крутив і щирив білі зуби.

— Ну, Авелю, такий ти норовистий,
Ну, як тебе, мій брате, не вбивати!
І вдарив Каїн вилами в транзистор,
Не прохоромивши й порошини з брата...

"Літ. Україна", 1971

ІВАНОВІ КМЕТА-ІЧНЯНСЬКОМУ

— 70 РОКІВ

25 серпня 1971 року сповнилось 70 років від дня народження поетові Іванові Кметі-Ічнянському. Літературна громадськість тепло привітала ювілята й побажала йому здоров'я і дальших творчих успіхів.

♦♦

Іван Кмета-Ічнянський є автором багатьох книжок поезій, оповідань, і проповідницьких есеїв на релігійні та суспільні теми. Найвідоміші з них: "Арфа", Київ, 1925 р., "Записки розстріляного", новелі, 1929 (Канада), "Ліра емігранта", поезія, 1936, "Ніч та гураган", короткі повісті, 1939 (Польща), "Золота чаша", поезії, 1964, "Крила над морем", поезії, 1970.

♦♦

Шкільний товариш Василя Чумака, близький до багатьох молодих тоді поетів, Іван Кмета-Ічнянський почав писати ще в добу української національної революції. Свої перші поезії й оповідання друкував у тогочасних часописах і журналах (прилучке "Гасло", харківський "Молодняк" тощо). Учителював. Криваве видиво війни і революції, розстріли близьких друзів (В. Чумак) штовхнули його до шукання справжньої людяності, правди і душевної рівноваги. Він знаходить їх в релігії. Київська євангельська громада на початку 20-х років запрошує його на редактора їхнього релігійного місячника. На цій посаді в Києві, а пізніше в Харкові поет працює до 1928 року. Визначається як редактор, релігійний поет і проповідник. На офіційне прохання Канадської Євангельської церкви йому вдалося 1928 року дістати візу на виїзд до Канади. З того часу він живе, працює і пише в Канаді, а від 1940 року — у США. Теологічну освіту здобув в Університеті Лос Анжелесу. Там же 1943 року дістав ступінь доктора теології.

♦♦

Редакція "Нових Днів" сердечно вітає Івана Оксентійовича Кмету-Ічнянського з його сімдесятиліттям, бажає йому доброго здоров'я та дальших успіхів у його творчій праці.

З цієї нагоди друкуємо в цьому числі цікавий нарис поета, навіяний його останньою подорожжю до Єрусалиму, один переклад і кілька оригінальних поезій.

А. БЖЕНСЬКИЙ

Іван КМЕТА-ІЧНЯНСЬКИЙ

ДРУЖБА МІЖ ГЕБРЕЙСЬКИМ І КАТОЛИЦЬКИМ ПОЕТАМИ

Дружба народжується в людському серці після контакту, а найбільше тоді, коли людина в людині відчуває добрість, шляхетність. єдність ідеалу в тривожному, хаотичному світі нашому. Поміж письменниками і поетами це ще помітніше проявляється. Але дружбу взагалі часом породжують і добрі вчинки, поміч у горі та нужді. Давня приказка римлян, що "людина людині — вовк", хоч і частенько буває сумною дійсністю, — не витримала іспиту в стосунках між поетом Хаїмом Бяликом та католицьким священиком Ілаесом Патером, також поетом і християнським філософом-містиком. Люди чужі далекі, народжені в різних країнах світу, виховані в протилежних віровизнаннях, — стали близькими. Більше того, д-р Елаес Патер переклав з гебрійської мови, далекі, чи не найкращі ліричні перлини Хаїма Бялика, видавши їх в англійському перекладі окремою книжечкою. У ній читач (а любитель поезії тим більше) може заглянути в засумлену і скорботну душу цього поета, імення котрого достойно вшановане в Ізраїлі. Його місце в поезії, навіть світовій, згодом стане передовим.

Хто ж ці два мужі? Яка їх життєва дорога? Чому автор цих рядків зацікавився ними? Яка потенційна користь з цього може бути для нас, українців у діаспорі, у вільному світі і взагалі, у наших національних пориваннях та проблемах?

Кармелітський священик д-р Патер — поет-шукач вічних вартостей людського буття. Медик на початку, учасник Другої світової війни — робиться тихим, але не мовчазним членом кармелітського братства в Гайфі. Недавні і незабутні подорожі по Святій Землі вліті цього року уможливила мені особисто познайомитись з поетом-священиком, людиною привітливою, сердечною і далекою від фанатизму. Від нього я й отримав "ВАРІАЦІЇ" — переклади з лірики Х. Бялика та й довідався про внутрішній світ і гірку долю цього гебрійського поета. Майже на диво декому — земляка нашого з України...

Цей поет народився в бідній родині, серед злиднів життя змалечку закохався в чарівну природу України, її вечірніми зорями, запашними садами, мрійними шумами лісу. Малий Хаїм любив нашу дітвору, їв у сусідніх хатах українських смачну страву з дітьми "гоїв" — чужинців, за значенням цього слова, бо частенько був голодний. Думи про долю його народу, про людські непорозуміння, ненависть мучили його чутливу душу. А тут і несподіване сирітство, бо помирає батько. Живе родина в злиднях поблизу Києва, і молодий Хаїм мусить іти до діда свого, бо мати не в силі дати раду родині нужденній.

Може, провидіння й послало юнака до діда, що служив помічником лісничого. У тих задумливих лісах України замислювався поет-юнак, пив його шуми мелодійні, відчував красу й силу весни та символіку осені й зими-красуні нашої. Тут Хаїм відчув, що він поет, що народився бути ним, оспівати свій сум, блукання свого народу, його вередливу історію, трагічний кишинівський погром (1903 р.). Чому так багато горя на світі? Чому і доки народ його батьків буде без "власної хати"? Без притулку? Якщо гнівається на нього Бог, так хіба ж Він не має милости, прощення? Релігійні почуття опановували молодого шукача правди в

світі і заспокоювали крилатими надіями, що "зоря його не впала... Вона сяє і вартує" хід історії народу і його засумлену долю. Так Хаїм Бялик у тих пошуках на початку цього століття опиняється на "Землі Батьків", у Палестині, й осідає — тоді у малій, а тепер великій Гайфі. Опановує давню гебрейську мову і в обставинах бідного поета, з огнем у серці, посилає голос надії своєму народові і всім нездоленим взагалі. Ця стаття не є літературним оглядом його творчості, хоч автор бажав би це зробити. Але вслухаймося, що він стверджує: "Я голос чую у собі, наказ я чую: поете, мрій!" Або: "У серці у моїм — пророчий голос... Від Бога слово: сні мої..." Про народження вільної країни батьків... Про радість повернення синів її у діяспорі. "Мрії-сон" стали дійсністю, подарунком Вічної Руки, що діє в історії і не перестане! Чи ж не така і наша доля? Чи не рідні оті мрії і нам? Ізраїль і Україна — не вороги... Вони мусять бути друзями. Хаїм Бялик так закінчує вірш про людину, що колись, може випадково, "візьме вірш його у серце" та й за біль, за сум душі не осудить..." в свою узявши мою руку..." Року 1934-го серце визначного поета перестало битися, страждати і надіятися, але надії не зрадили — "зоря із скіпетром у темені вартує."

Олена НЕСІНА

"РОДИННИЙ АЛЬБОМ" ГУМЕННОЇ ТА "ЗОЛОТА ГІЛКА" ФРЕЙЗЕРА

Відома картина англійського мистця дев'ятого століття Джозефа Турнера "Золота Гілка" — "...схожа на мрію-візію маленького озера — в лісі біля села Немі — "Люстро Діяни", як називали його в старовину", як пише сер Джеймс Фрейзер у своїй книжці "Золота Гілка".

Біля цього озера тоді був лісок, який вважали за святе місце і домівку богині Лісової Діяни. Біля одного з дерев майже круглу добу видно було істоту з мечем, яка увесь час рухалась, оглядаючись на всі боки, немов би кожну мить на неї може хтось напасти. Це був священник і вбивця. Він чекав на того, хто рано чи пізно прийде, уб'є його і займе його місце священника. Таке було правило цього священника: кандидатом на священника міг бути тільки той, хто вб'є свого попередника, і залишитись міг у цьому сані доти, доки сильніший за нього не вб'є його і т. д.

Не знати, картина Турнера чи щось інше надхнуло дослідника Фрейзера знайти таємницю цього дивного звичаю.

Працював Фрейзер над цим понад тридцять років і написав дванадцять томів. Ще пізніше видав книжку, в якій стисло подав величезне ба-

гатство матеріалу про звичаї, магію, вірування примітивних народів з різних найглухіших закутків землі, що й допомогли йому розв'язати таємницю біля села Немі в Італії.

Коли запитали трьох відомих американських громадських діячів і науковців, які, на їх думку, найважливіші 25 книжок були надруковані від 1885 р., то однією з чотирьох, що їх згадали всі три, була "Золота Гілка" Фрейзера.

На жаль, наша українська література дуже бідна на праці, подібні до праці англійського дослідника про еволюцію людської думки від первісного стану до цивілізацій, про коріння наукових, соціальних і релігійних ідей.

Отже, "Родинний Альбом" Докії Гуменної — це, очевидно, одна з перших спроб в українській літературі розробити новий жанр, який Гуменна називає "белетристикою на науковому тлі".

Гуменна користувалась працею Фрейзера і багатьма іншими науковими виданнями із споріднених ділянок: з археології, історії, етнографії тощо.

Одне з основних завдань її праці — "вишукати коріння нашої самобутності, пов'язати розрізнені царини..." ("Родинний Альбом", стор. 5).

Друге завдання — привернути увагу до тотемізму, що через нього "разом із усім людством перейшли наші предки" ("Родинний Альбом", стор. 5).

Чи вдалось Гуменній досягти поставлених цілей?

Якщо не вдалось, то чи варто було друкувати книжку, яка може завести в блуд читачів? Адже читач може сприйняти за істину висновки письменниці, бо вона використовувала наукові дані для своєї праці, називаючи її (працю) не фантастичним романом, а есеєм, і думки свої — гіпотезами.

Відповідати так чи ні на ці питання неможливо, бо навіть фахівці не можуть відповісти сьогодні на деякі з питань, порушених у праці Гуменної.

Основні гіпотези Гуменної такі: наша культура належить до Середземноморських культур і не має нічого спільного з московською північчю.

"Південь, Захід, Схід... А де ж північ? Нема її. Якщо і є спільності, то це слов'янські звичаї, що зовсім недавно понесли з собою слов'яни, які витворились у центрі слов'янщини, Україні. Воно й зрозуміло. Життя людське вище меж України починалось аж після того, як повисихали болота й озера від згаслого льодовика, а в той час в Україні всю льодовикову епоху люди жили інтенсивним життям". ("Родинний Альбом", ст. 287-288).

Гуменна також твердить, що Україна є прабатьківщиною індоєвропейських народів, центром цивілізації, яка розповсюдилась на Схід і на Захід. Крайньою Східньою Гілкою є Індія.

Вона думає, що праіндоєвропейські мови творились у лоні тотемістичного способу мислення. Тотемізм, твердить Гуменна, не тільки первісна релігія, але й складний суспільний лад. У цьому ладі членами роду були і люди і звірі. Умираючи, члени роду відходять до вічного і невичерпного тотемного джерела, а звідти вони знову приходять на цей світ, народжуючись то звіром, то людиною. Тотемне джерело уявляється як Велика Мати. Велика Мати ніколи не вмирає і до її лона йде померлий, щоб потім знову втілитись у людській, рослинній чи звіринній подобі. У всіх віках і у всіх народів було вірування у Велику Матір. У казках ще збереглася Мисливська Мати Звіра. у мітах — Мати Сонця, Мати Вітрів, Життя Баба — у слов'ян.

Тотемізм — це тренувальна школа, твердить Гуменна, у ній людина почала абстрактно мислити. Сучасна наука, на думку письменниці, не пішла далеко вперед поза тотемізм у вузлових своїх проблемах. Тотемізм заклав дві основні течії філософії — матеріалістичну та ідеалістичну. Основна ідея тотемізму є ядром всіх релігій, а також поштовхом до всякого роду мистецтва. Ідея Великої Матері лежить в основі матриархальної структури роду.

Джеймс Фрейзер не розглядає країн з погляду їх особливих політичних, соціальних чи економічних шляхів розвитку. Але вивчаючи звичаї і вірування окремих народів, він робив свої висновки щодо походження і розвитку людської думки.

Явище тотемізму Фрейзер пояснює так: первісна людина думала, що людська душа може тимчасово розлучитись із тілом, не заподіявши цим смерті власникові душі. Але душу можуть пошкодити вороги, і тоді власник може померти. Отже, мислив дикун, якщо душу десь добре сховати в якийсь кошик, дерево чи в звіра, то цим можна себе зберегти від смерті.

Віра в те, що душу можна заховати в якомусь звірові, була дуже поширена в Західній Америці, в індіців Центральної Америки, у Південно-Східній Австралії. Такого звіра дикун називав братом, а себе його іменем, не вбивав і навіть охороняв його, бо якщо цей звір помре, то й особа, душа якої схована в ньому, також помре.

Такий звір звався тотемом, був зв'язаний з цілим родом і був спадковим по жіночій чи чоловічій лінії.

Якщо це визначення тотема правильне, пише Фрейзер, то мусить бути знайдений такий народ, який у це вірить. Таких людей знайдено: батаки з Суматри. Батаки розділені на клани і кожен клан не їсть м'яса якогось звіра. Члени племені пояснюють це вірою в те, що або вони походять від звіра, м'яса якого не їдять, та що їхні душі після смерті переходять до їхнього звіра, або що їхні прабатьки чимось зобов'язані цьому звіреві. Батаки повністю дотримуються тотемізму. Вони ясно не говорять, що їхні душі переховуються в звірах, але вірять, що вони мають по кілька душ і що одна з них є завжди відсутньою; коли ж, однаке, саме ця душа вмирає, власник її також умирає.

За аналогією з іншими племенами, які дотримуються тотемізму, можна вважати, що ця позатілесна душа перебуває в тотемному звірові чи рослині. А що батаки про це не говорять, це легко зрозуміти: дикуни ніколи не скажуть чужинцеві, де схована їхня душа. Європейці довго не знали деяких головних рис їхнього вірування, хоч і жили серед них.

Головна містерія життя дикуна є таємницею, і ми мусимо досліджувати її, збираючи фрагменти, натяки, а також казки ("Золота гілка" Дж. Фрейзера, стор. 802).

Фрейзер не пов'язує тотемізм із віруванням у Велику Матір.

Він вважає, що це вірування постало в зв'язку зі змінами сезонів. Ріст і смерть рослин, а також народження і смерть тварин дикуни сприймали за наслідок посилення чи послаблення могутності богів, що — як і люди — родяться, паруються, вмирають. Іменами Озіріс, Адоніс і Аттіс народи Єгипту і Західної Азії персоніфікували смерть і воскресіння рослинного життя (Зміни Сезонів). Ритуали ці люди мали різні, але основа їх була та сама.

Вавилон і Сирія, а пізніше й Греція вірили, що Адоніс — чоловік Ішмар, яку називали Велика Мати Богиня. Адоніс умирав і воскресав. Щось подібне було і з Аттісом у Фрігії. Фрігійську релігію прийняли в Римській імперії та її провінціях. У Греції вона не прийнялась, бо її ритуали

лами були криваві оргії азіатської богині, чужі добрим смакам греків.

Фрейзер називає цю релігію егоїстичною і неморальною, бо вона розклала цивілізацію.

Ось так Фрейзер інтерпретує тотемізм і релігію "Великої Матері", які червоною ниткою проходять через увесь "Родинний Альбом" Гуменної.

Кілька слів щодо першого завдання Гуменної — про пов'язання розрізнених царин науки, щоб віднайти корінь нашої самотності.

Чи гіпотези письменниці в цьому питанні близькі до істини, чи, може, їх треба відкинути, сказати неможливо без повнішого ознайомлення з працями всіх науковців, але одне варто ствердити: поєднання наук набагато легше зробити фахівцеві бодай в одній спорідненій галузі, ніж Гуменній, бож науки не є такі розрізнені, як здається.

Друга заввага: бажано, щоб Гуменна обережніше вживала наукові вирази і термінологію. Наприклад: "Наше Сонце — гномик серед інших сонць, звичайна планета, загублена зі своїми сателітами".

Сонце — не планета, а зірка майже середньої величини, яка випромінює світло.

Плянетою є тіло, яке не випромінює, а тільки відбиває світло і є супутником зірок. Прикладом може бути наша Земля — холодне тіло (холодна поверхня), яке відбиває світло і рухається по орбіті навколо Зірки-Сонця.

І, нарешті, остання заувага: твердити, що сучасна наука не далеко пішла поза тотемізм і взагалі порівнювати сучасну науку з тотемізмом — це або велика відвага, або скоріше недостатня обізнаність із сучасною наукою.

Багато нового відкрито наукою відтоді, як уперше надруковано "Золоту Гілку" Джеймса Фрейзера, але книжку цього дослідника можна знайти майже в усіх бібліотеках багатьох країн світу, бо ця його праця належить до категорії класичних праць у світі.

Хочеться вірити, що часткове порівняння "Родинного Альбома" з "Золотою гілкою" і наші деякі завваги не применшать, а, навпаки, підсилять увагу, на яку заслуговує "Родинний Альбом".

Вирозуміння, допомоги і заохочення потребує наша письменниця, а не злоби й сарказму.

ІЗ ГУМОРУ

МЕТИ ДОСЯГНУТО

Один підприємець у Парижі заснував "інститут шлюбу", в якому майбутнє подружжя добиралося з допомогою спеціальної картотеки. Інститут процвітав, аж поки власник не видав заміж чотирьох дочок: після цього він закрив своє підприємство.

ПРОХАННЯ

Під час легкоатлетичних змагань один з учасників підходить до радіокоментатора:

— Хлопці просять, аби ви, якщо можна, говорили повільніше. Ми не в змозі так хутко бігати...

Олександр БІЛАШ

З КНИГИ БЕЗ НОТ

Олександр БІЛАШ — це не тільки талановитий композитор, а й добрий поет. У його поетичному дорічкові є збірка віршів "Чумацький шлях" та книга без нот, яка ще не має імені. Він підготовляє цю свою збірку віршів до друку.

О. Білаш працює над піснями разом з поетом Михайлом ТКАЧЕМ, ім'я якого, як і Білаша, широко відоме на Україні.

Зустрілись вони випадково років з десять тому.

О. Білаш одружений з українською співачкою Ларисою ОСТАПЕНКО, а М. Ткач — з Людмилою — доктором. Обоє їм по 40. Обидва мають ясне волосся, голубі очі і міцно збудовані. І в обох їхніх родин — по дві дочки.

Знов іду в село, у рідну хату,
Серце крилами від радості

тріпоче:
Здрастуйте, мої старенькі
мамо й тату!
Я у вас борщу поїсти хочу.

Отого борщу, що їв
ще змалку.
Що на ньому виріс я,
нівроку.
Отого, що в поле через балку
Вам носив обідати до току.

А іще я хочу просто з печі
Вийняти хліба з попільцем
зісподу,
Зрізати тугі на ньому плечі
І вмочити у холодну воду.

Так і ви любили, мамо, їсти,
Дорога моя посріблена
селянко,
Як ішли у поле колосисте
Хлібові вклоняться
на світанку.

Ви навчили пісню шанувати,
Щирим будь з людьми
у щасті й горі,
Де б не йшов я — світять
з вікон хати
Рідні очі матері, мов зорі.

Чому вас називають
Журавлями, журавлі?
Невже за пісню, що тремтить
журбою,
Коли замкнете небо
у моїм селі
І забираєте ключі з собою?

Куди, кому свої жалі несете,
 журавлі,
 Коли вас в ірій підіймає
 осінь?
 В яким кутку тривожної землі,
 Ви відмикаєте ключами
 неба просинь?

Яке б на вас не впало
 бездоріжжя, журавлі —
 Летіти вам і днями і ночами.
 Не загубить ключів своїх
 в чужій імлі
 І повертайтеся в село моє
 з ключами.

3 розкопів на місці бою під Берестечком

18-20 червня 1651 року 150-тисячне польське військо під проводом самого польського короля Яна Казіміра зустрілось біля містечка Берестечка на Волині (тепер Рівенська область) з українським військом під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Першу атаку поляків українці відбили й протягом ночі побудували навколо табору укріплення, яке з трьох боків оточило польське військо. З четвертого боку була річка Пляшівка та болото. Але ранком татари, які під проводом хана Іслам Гірея 2-го прийшли на поміч козакам, зрадили й захопивши у полон гетьмана Б. Хмельницького, втекли з поля бою, відслідюючи українське військо.

На місце Б. Хмельницького гетьманом обрано полковника Івана Богуня. Про зраду татар стало відомо в таборі поляків. Однак козаки і селяни-повстанці мужньо боронились і завдали полякам дошкульних втрат. Шляхта з острахом ливилась на козацький табір. Поляк Станіслав Осьвенцім, який брав участь у битві, пише, що шляхта домагалась від короля "приобіцяти козакам помилування, відібрати від них зброю, оточити військом, розділити на полки, а потім всіх винищити. Вживання зброї на Україні на вік заборонити, прагославну віну знести, а саме ім'я козацьке на вік вигубити".

Хоч у козацькому таборі не бракувало запасів, полк. Богун, боячись цілковитого оточення, хотів випроводити військо через болото на відкрите місце й почав будувати переправу через річку та болото з возів, сідел, наметів. Вранці І. Богун з запорожцями перейшов по гребельці на другий бік, щоб відігнати відділи Лянцкоронського, які вже зайшли в запілля. У таборі спостерегли відхід запорожців й розійшлась чутка, що вони втекли й у таборі почалась паніка. Помітивши замішання, поляки вдарили, частину війська знищили, а багато тисяч загинуло при переправах.

Церква з о. Острова, у якій полк. І. Богун, за наказом, слухав останню Службу Божу перед битвою під Берестечком. Біля 1910 р. перенесена з с. Острова на "Козацькі Могили". Сучасний вигляд (церква реставрована).

Відомий героїчний вчинок 300 козаків, які на острові відбивались до останньої можливості і всі полягли, хоч король обіцяв їм помилування.

У липні 1971 р. минуло 320 років від часу битви. Історичні джерела не вказують докладно місця табору, або інколи вказують неправдиво. Головною ціллю розкопів минулого і цього років було усталити місця переправи козаків та розташування табору. Тепер відомо, що табір знаходився там, де тепер стоїть село Острів, а переправлялись козаки у двох місцях — між селами Острів та Пляшева. Тут знайдено залишки козацької гребельки, кістяки загинулих козаків, коней. Знайдено частини возів, сідел, козацькі ножі, кінські підкови, молоток кувати коні, кулі до мушкетів, рештки шкіряної зброї.

Біля кістяка одного з козаків знайдено чобіт, рештки пояса з пряжкою та гачком для шаблі, ніж у дерев'яній піхві, дерев'яну ложку у шкіряному футералі, залізну вкрутку та гаманець, у якому лежало 19 куль до мушкета, кремні до рушниць, 42 польські та шведські дрібні монети, жіночий перстень. Знайдено торбу козака-рушничка: ключ до гайок, викрутки, кремінці до рушниць. Тому що всі предмети залягали в торфі, вони добре збереглися. Знахідки тепер старанно досліджуються й кращі з них будуть віддані до музеїв України. Дальші розкопи заплановано в

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ "САМАРА"

У київському журналі "Мовознавство", ч. 4 за 1970 р. надрукована стаття Є. С. Отіна "До походження назви річки Самари", що її можна вважати останньою на час писання цієї моєї статті спробою з'ясувати етимологію цієї назви. Цей дослідник, зібравши великий фактичний матеріал (але не весь!), прийшов до дуже непевного висновку: "Мабуть, неможливо всю безліч Самар звести до одного етимологічного "знаменника". Надійніше пов'язувати пояснення кожного географічного об'єкта з цією назвою або певної їх групи з їх природно-географічними особливостями та відповідними історико-лінгвістичними даними" (стор. 76). З огляду на це він виділив тільки назви Самар Дніпрові та Волзької як назви "спільного походження", а семантику цієї назви визначив як "вигин" річища. При цьому він не дав ніякого з'ясування морфологічної будови цієї назви, а брав назву як цілість, дошукуючись її значення через порівняння з іншими висловами та зважаючи на "звивистий" характер Дніпрові Самарі. Це абсолютно непереконлива етимологія. Якже навіть видатний сучасний мовознавець Ю. Шевельов у своїй статті "Кірова. 4", надрукованій у журналі "Сучасність", ч. 6 за 1971 р., зарахував статтю Є. С. Отіна до "приємних проявів у "Мовознавстві", то це свідчить тільки про цілковиту неспроможність старих методів етимологізації.

На відміну від отого звуження матеріалу, що його зробив Є. С. Отін, мій комплексно-аналітичний метод вимагає якнайбільшого охоплення фактів, з етимологічною аналізою їх.

Є. С. Отін зібрав матеріал з такими семантичними групами: а) назви річок, відомі на величезній території аж до Далекого Сходу включно, б) назви гір (на Балканському півострові), в) назви населених місць, г) прізвиська людей. Але він не згадав того, що місто "Самара" було ще в Асиро-Вавилонії, у стародавній Палестині були місто й край "Самарія", у сучасних нанайців на Далекому Сході є письменник на прізвисько "Самар", а в Філіппінському архіпелазі є острів "Самар". Крім того, для етимології цієї назви треба взяти всі відомі нам загальні іменники, що своїм звуковим складом збігаються з нею. У візантійсько-грецькій мові було слово "самаріон", що означало "бесаги", в московському "Азбуковнику" XVI ст. "самарь" — бесаги біля сідала, у тюркських мовах "самар" — кухоль і бесаги, в арабських мовах це слово означає "соболь", з цим значенням воно є і в румунській мові, в адигей-

ських мовах "самыр" — порода хорта, на Півночі Росії "самара" — одяг, у XVIII ст. з таким значенням його вживано в панських колах. В західноукраїнських говорах є слова, що належать до цієї групи: "самура" — свиня (пор. з цим назву річки в Дагестані — "Самур"), "самарати" — бути схожим, "самарно" — правдоподібно¹). Сюди ж треба віднести й латинське "самага", "самега", в яких читання літери "с" як "к" виникло, либонь, пізніше, а також японське "Самурай". Корисним буде приєднати до цього матеріалу і форму "Сакмар", що була синонімом форми "Самара", як про це свідчить Радлов: зіставлення цих форм допомагає розчленувати назву "Самара" на "Са"- і "мара".

Як бачимо, при майже цілковитій устійливості звукової й морфологічної будови цього утворення, його семантичне розгалуження дуже велике. Але це не перешкода для мого методу, що дає змогу, спираючись на первісні складники, що їх можна знайти в сучасних адигейських мовах, розплутувати всякі такі розгалуження і зводити їх до спільного етимологічного "предка".

З того уявлення про походження цього утворення, що вже є в моїй голові, зручніше спочатку з'ясувати етимологію другої половини його: "мара", — "мар". Як робітну гіпотезу тут можна припустити спорідненість цього складника з індоєвропейським "море", "mare" (латинське), "Meer" (горішньонімецьке). Але самий факт, що цей складник наявний у мовах як окреме слово, підказує думку про потребу його окремої етимології. І цю етимологію допомагають з'ясувати ті ж таки адигейські мови. Є в цих мовах слово "мы", що тепер означає тільки... плід дикої яблуні, кислицю²), але, як показали мої етимології інших утворень (слів), "сила" тут у тому, що це куляста форма та зовнішня обсяжність, опуклість. А що в тих же своїх попередніх етимологіях я виявив і часто подибуване в етимологічних розгалуженнях явище семантичної антоніміки, то можна й тут припустити й те, що це "мы" могло мати й значення внутрішньої обсяжності, зокрема заглибини, ями, як про це свідчить і те, що в слові "яма" складник — "ма" походить із цього "мы". Узявши це "мы" в його можливому варіанті "мэ", з огляду на те, що редуковані голосні "ы" та "э" взаємозамінні, його можна зблизити з адигейським же "нэ", що тепер означає "отвір", "око" (звуки "м" та "н" також взаємозамінні), а в японській мові око називається "ме"). А значення "отвору" й "ока" веде до значення "дже-

наступному році. Праці при розкопках виконували студенти історичного факультету Луцького педагогічного інституту під керівництвом львівського археолога І. К. Свешнікова.

¹) "Словарь української мови"... упорядкував Б. Грінченко, у Києві, 1909 р.

²) Це і далі використані адигейські слова я беру з видання: "Кабардинско-русский словарь", Москва, 1957 р.

рело", "озеро", "водойма". Згадаймо "морське око" — гірське озеро. Від "ока", "oculus" (лат.) походить "океан" (грецьке "oceanos", латинське "oceanus"), а від "мы", "мэ", "нэ", що ввійшло до складу — "мар", "мара", походять "море", "mare". Але через те, що в самому "мы" є тільки значення "заглибина", "яма", то, очевидно, потрібний був ще якийсь складник, щоб можна було висловити значення "море" чи "водойма" взагалі. І таким складником став дієприкметник від дієслова "ерэн", що тепер в адигейських мовах означає рід кислого молока, а первісно це був, мабуть, інфінітив із значення "збивати", "підбивати", "колотити" (рідину), а звідси й "хвилюватись", підноситись угору та спадати вниз. Якщо взяти підєприкметник від "ерэн" (відкинувши інфінітивний нарізок — "н"), то сполучення "мы" з "ерэ" означатиме "заглибина, що хвилюється", а це вже й є "море", "водойма". Слово "ерэ" стало пізніше назвою серпа, молотка та інших знарядь, що ними "били", тобто підкидали й опускали, воно ввійшло до складу адигейського слова "ерэч", назви знаряддя, що має вигляд серпа і що його вживають у чинбі шкіри, а також стало в старослов'янській мові назвою "твердого знаку" — "еръ", який у глаголиці схожий на молоток, а в кирилиці на серп. У формі "ур" в адигейських мовах це слово значить "довбня". Із сказаного ясно, що спочатку значення моря чи водойми висловлювано описово, двома словами, але пізніше ці двоє слів злилися в одно. А це призвело до певних фонетичних змін. Коли поєднувалось "мы" з "ур", то це призводило до скупчення звуків "ы" — "уы" ("уы" з двозвука "у"), що в ньому, згідно із фонетичною закономірністю, збереженою в сучасних адигейських мовах, останнє "ы" випадало, а пізголосний "у" асимілював попередній звук "ы" і перетворював його на звук повного творення "у", як це й маємо в назві дагестанської річки "Самур" чи в англійській назві багнистої місцевості "moor" (чит. "мур"). Якщо поєднувались "мэ" й "ур", то аналогічним способом виникав звук повного творення "о", як це маємо в слов'янському "море". При поєднанні "мэ" з "ер" скупчувались звуки "э" — "jэ" (це останнє з двозвука "е"), то кінцеве "э" випадало, а "j" асимілював попереднє "э" і перетворював його або на звук повного творення "е" (як у німецькому "Meer"³), або на "а" (як у формі "Самара" чи в "mare"). При цій нагоді слід з'ясувати й кінцеве оформлення цього складника, що в ньому в одних випадках маємо нуль звука ("ур", "Самаръ", "Самарь"), в інших "е" ("море") або "а" ("Самара"). Усі ці випадки можна пояснити за допомогою даних з адигейських мов. Якщо у другому складнику була форма дієприкметника "ерэ", то редукований звук в слабкій (ненаголошеній) позиції закономірно відпадав (на слов'янському

грунті через стадію "ъ", "ь"). Але цей дієприкметник міг мати займенникове закінчення, що походило із займенника 3-ї особи "е" (фонетично "jэ"), як це залишилося і в слов'янській формі "доброе". Але з двозвука "jэ" кінцеве "э" могло відпасти, а "j" асимілював попередній звук "э", перетворюючи його на звук повного творення "е" (як у "море", "mare") або "а", як це й збереглося в формі "Самара"⁴).

Але море чи водойма типу озера — це водонетеча. Тим то для визначення значення "річка" потрібний був ще якийсь додаток, і таким додатком став складник "са" — в назві "Самара". Цей складник походить від адигейських слів "жэн" (текти), "жын" (бігти), "шын" (доїти), "зын" (цідити), що походять від одного комплексу з початковим звуком "с", взаємозамінним із усіма наявними в цих словах початковими приголосними. Ця взаємозамінність наявна і в назві села "Жамара" — "Самара" у Псковській області, що її (назву) наводить Є. Отін у своїй статті. А на адигейському ґрунті це звичайне явище — така взаємозамінність цих звуків, зокрема є й слово "сэн", що значить "сіяти", тобто проціджувати зерно із жмені крізь пальці. Якщо від інфінітива "сэн" утворити форму наказового способу (відкинувши нарізок — "н"), то й вийде "сэ", із значенням "течи", а разом "сэ—мара" означає "течिवодойма", тобто "річка". Оце й є етимологія гідроніма "Самара".

На таке значення натякає й башкирське "хакмыр" чи "сакмыр", що його згадує Отін, бо воно означає "стікаючий".

Назва "Сакмара" має безперечний етимологічний зв'язок із уживанням тепер у тюрків Середньої Азії словом "сакма", а воно означає "кінський слід, шлях". Цей шлях, як я це знаю з власних спостережень, це насправді глибокий рів, що його вибивають коні копитами, а це ж те, що й заглибина, яма, як "сточище" кінських слідів. Звук неповного творення "э" в "сэ" міг випадати, як це маємо в слові "смарувати" чи "шмарувати", а міг через субституцію замінитись в інших мовах, в тому числі й у слов'янських мовах, на "а", як у "Самара". А втім, тут може бути ще й такий варіант: звук "а" міг постати з "э" ще тоді, як "сэ" було самостійне слово, але тоді це був дієприкметник із займенниковим закінченням "е" ("jэ"), і "а" виникло так, як і наприкінці складника — "мара". Тоді значення описового вислову було "водойма, що тече".

А вже напевно у варіанті "Сакмара" звук "а" виник ще до поєднання першого складника з "мара": про це свідчить наявність у ньому складника — "к", а також уживання окремого слова "сак" у давнину (напр., як однієї з назв скітів — "саки") й нашого часу (воно є із значенням "торба", "одяг" у різних мовах, у тому числі в українській і в західноєвропейських — в англій-

³) У словах "moor" та "Meer" другий голосний міг не випасти, а залишився як складова частина двозвука чи хоч довгого голосного.

⁴) Про ці закономірності див. у згаданому кабардинсько-російському словнику на стор. 493, 494.

ській, німецькій тощо). Складник — "к" —, приєднаний до "сз", це дієприкметник або наказовий спосіб від дієслова "икІзн", що тепер в адигейських мовах значить "вливати, наливати щось у віщось", отже, це ніби підсилення "течности" цього "моря", "водойми", можливо, натяк на те, що це *притока* іншої "водойми", що вона "вливається" до іншої річки (Дніпра, Волги). Унаслідок поєднання складників "сз" і "икІзн" (чит. "жыкз") склалося скупчення звуків "эжы", що з нього "ы" випало, а "ж" асимілював "э" і перетворив його на "а".

Ця моя етимологізація гідроніма "Самара" була б не остаточна, якби я не пояснив усіх випадків семантичного розгалуження цього утворення. Але в світлі цієї й інших моїх етимологій це пояснити досить легко. Якщо взяти значення посуду й мішка, то їх легко вивести з внутрішньої обсяжності, з'ясованої вище. Найявність у цьому слові складника "са" — можна пояснити тим, що в посуді було течиво, в тому числі і в шкіряних міхах. А як соболю здавна був цінним хутряним звіром, то це значення перенесено й на нього (згадаймо, що в російській мові "мех" — хутро). Крім того, хутро й вовна взагалі мають згідно з моїми етимологіями, спільного етимологічного "предка" з течивом (пор. російське "волна" — вовна і "волна" — хвиля). Звідси ж і значення одягу взагалі (бо спочатку, а на півночі, де слово "самара" має й тепер таке значення, одяг робили й роблять із шкір убитих тварин). Латинське "самега", українське "комора" із значенням "приміщення" набули, мабуть, свого значення тоді, як уже була позабута первісна етимологія складника "са", і вся цілість утямлювалась як внутрішня обсяжність. Значення міста, оточеного валами, можна пов'язати з внутрішньою обсяжністю, а також із значенням місця, куди "стікаються" люди, крам тощо. Саме таке нібито значення мала назва асирійсько-вавилонського міста "Самар", що її пояснювано як "місце обміну і збору податків"⁵⁾.

Значення острова могло утямлюватись як "обтічна опуклість". Те саме можна сказати й про гору, бо її схили "спадають" униз так, як і течиво (пор. "западина"). Японське слово "самурай" походить від того, що самураї мали "двори", укріплені оселі, зарідки міст, це аналогічне явище до російських "дворян", які теж мали "двори". Якже тепер слово "самурай" пояснюють від значення "служити", то воно другісне, бо й московські "дворяни" — то були "служилые люди". Цікаво, що й наросток — "ай" має своє пояснення на адигейському ґрунті: це наросток приналежності — "ей" (чит. "ай"), і в слові "самурай" він означав "дворовий". (З'ясування адигейського субстрату чи адстрату японської мови я даю в своїй ще неопублікованій статті "Світлове лексико-семантичне плетиво"). Прізвище "Самар", "Самара" виникло так, як і прізвище "Вовк", "Ведмідь" тощо: через перенесення. Від прізвищ

походять назви населених місць. Осетинське слово "саемаер" (чит. "семер"), що значить "гниле дерево", пояснюється в першій складнику тим, що адигейське "шын" значить "гнити". Назва свині "самура" походить від назви багна "самура" (пор. "смарувати"). Слово "самарити" — бути схожим пов'язане із значенням "стікати", а ключем до нього може бути український фразеологізм "він — викапана мати".

ЦІКАВА ВСЯЧИНА

ХЛІБНЕ ДЕРЕВО

На островах тропічної частини Тихого океану, де через велику жару не можна вирощувати хлібних злаків, ростуть хлібні дерева. Їхні плоди нагадують підсмажене пшеничне тісто. Мешканцям островів не треба ні сіяти, ні жати, ні молотити. Вони просто зривають із дерева недозрілий плід, розрізують його на шматки і підсмажують на гарячому камінні. Хлібне дерево дає плоди майже безперервно впродовж 8—9 місяців. Кількох таких дерев достатньо, щоб цілий рік годувати сім'ю. Зрештою, плоди хлібного дерева можна і заготовляти. Для цього їх товчуть у ступі, ліплять коржі і загортають їх у великі листки з того ж дерева. Приготовлене в такий спосіб тісто не псується.

ДЕТЕКТОР БРЕХНІ

Виходячи з власних спостережень, один психіатр із Сан-Франціско твердить, що коли людина говорить неправду, великий палець на її нозі трохи смикається. Отже, на думку психіатра, американські конгресмени мають обговорювати свої справи тільки розумно.

ВАЖКО БУТИ ДВІРНИКОМ

Керівник нью-йоркського підприємства по очищенню міста Джон Деларі вимагає збільшити державну дотацію. Очищення вулиць від самих тільки шматків недільних випусків "Нью-Йорк таймс" та "Дейлі ньюз", заявив він, коштують місту 13,2 мільйона доларів, що становить 8 відсотків річного бюджету.

ВІЧНИЙ СТУДЕНТ

Свен Рутберг — один з найвідоміших громадян у Швеції. Він вступив до університету 1922 року і провчився загалом 95 семестрів. Весь час змінюючи факультети, Рутберг жодного разу не склав іспитів. Більше того, він навіть і не намагався їх скласти. "Я надто хвилююсь", — пояснює він. Закінчення 100-го семестру збігається із сімдесятиріччям Рутберга. На честь цього незвичайного ювілею університет має намір присвоїти йому звання "почесного студента".

⁵⁾ "Encyclopedia of Islam", Leiden-London, 1936.

ЗРУБ І ПАРОСТИ

Юрій Лавріненко. *Зруб і парости. Літературно-критичні статті й есеї*. Мюнхен, видавництво "Сучасність", 1971, 334 стор. Обкладинка Якова Гніздовського.

Як зазначає автор у вступному есеї, книжка "Зруб і парости" — це вибір "тільки того з писань автора про літературу, що відповідає темі, передбаченій у заголовку книжки. Гаї української літератури рідко коли доходили свого нормального віку й зросту. Їх було рубано ще молодими чи десь на середині віку. Шевченкові було тільки 33 роки, коли його заарештовано й заслано із суворою заборобою "писати і рісвати". Та невідкличні були й парости. Зрештою, література — сфера не фізична, а духовна; дух же не підлягає так сокирі, як рослина. Тож із болюче передчасної катастрофи Шевченка швидко родилась творчість Марка Вовчка, а пізніше — Івана Франка, Лесі Українки, Василя Стефаника. За наших часів по зрубам епохи "Розстріляного Відродження" майже негайно пустились парости нової західно-української та еміграційної літератури, а в післявоєнні часи — парости двох наймолодших племінних плеяд: "Нью-Йоркської Групи" (за кордоном) і "шістдесятників" (в УРСР). Метафора "Зруб і парости" наче витає в повітрі нашого часу..." — пише автор, і далі зразу ж підносить її до більшого історіософського поняття, вбачаючи в історії України і її літератури повторення трагічної схеми: "знищення — відродження", "зруб і парости". Вживаючи англійського вислову, автор називає це явище нашої історії, як серії відроджень, *Ukrainian "Way of Life"*.

Тому автор при всій трагічній ситуації не впадає в песимізм, а з притаманним йому ентузіазмом шукає по зрубам гаїв нашої літератури тих паростів, що подавали надію на нове життя і творчість. І може саме тому він шукає в творчості згадуваних письменників насамперед те, що гарне й добре, щоб ніби зрівноважити розпачливі вигукі: "Нема в нас літератури!"

До збірки увійшли статті, друковані в еміграційній пресі від закінчення війни, частина речей, ще ніде не друкованих, є також деякі доповіді автора на літературних і наукових зібраннях. І хоч деяким речам вже понад 10, а то й 20 років, то зібрані разом дають свіжу (хоч і не завжди повну) панораму нашої сучасної літератури, і всі так само актуальні сьогодні. Щоб улегшити фінансові труднощі з друком книжки, автор не включив до неї нічого з його антології "Розстріляне Відродження" (1959). Але зате збудував міст, що єднає антологію з книжкою "Зруб і парости". Перший есеї її під назвою "Література межової ситуації" — це наче філософська інтерпретація епохи "Розстріляного Відродження", тут

автор застосував до українського досвіду поняття, вироблені на Заході екзистенціалістичною філософією, як от "межова ситуація" (Карл Ясперс) і "останнє рішення" (Освальд Шпенглер). Написаний для відзначення чвертьстоліття актів терору в Україні 1933-го року, — цей есеї був зачитаний на присвяченому тим подіям вечорі американського відділу Міжнародного ПЕН-Клубу. З української преси цей есеї пробив собі дорогу до міжнародної в перекладах польською мовою (паризька "Kultura", ч. 3, 1959, а також мовою (паризька "Kultura", ч. 3, 1959), а також англійською (в антології вибраних есеїв "Culture Essays", London-New York, видавництво MacMillan, 1970).

У такій темі є велика небезпека і спокуса сплющити всю проблему в політичне кліше, спробицілізувати її, але автор не пішов на таке, а підніс українську трагедію в зрозумілих культурному світові загальнолюдських поняттях і термінах.

Різноманітний матеріал книжки "Зруб і парости" автор організував так, що логічно розподілив його на три розділи або частини:

I. *Література межової ситуації*. Крім одноіменного есею, тут центральне місце займає великий розміром есеї "Дух неспокою, з ідей і мотивів мистецької прози Миколи Хвильового" — без цієї праці не зможе обійтись ніхто, хто вивчає творчість Хвильового і хоче зрозуміти його добу. Далі стаття про Максима Рильського, його порив створити українську поему на рівні сім'ї великих європейських поем, порив, обірваний терором. "Оптимістичні підсумки трагедії гумориста" — про Остапа Вишню; стаття про Теодосія Осьмачку — "Неподоланий поет"; стаття "Борг змучений мовчати" — про праці Ю. Шереха — "Ганцов. Курило" і Йосипа Гірняка про Курбаса. Тут і два спогади про Костя Буревія і академіка Олександра Білецького, учнем якого був автор; стаття про повісті Домонтовича та ін.

II. *Незрадлива муза вигнання* — другий розділ книжки, присвячений українським письменникам на еміграції, з окремими статтями про Є. Маланюка, Юрія Дарагана, Олену Телігу, Оксану Лятуринську, Василя Барку, Івана Багряного, Леоніда Лимана, Олексу Веретенченка, Освальда Бурггардта — Юрія Клена, Богдана Кравцева, про Дмитра Чижевського — як літературознавця, про нову книжку Юрія Шереха.

III. *Повстання проти змори* — третій і останній розділ книжки — це про тоді наймолодших поетів на еміграції, що почали друкуватись в 50-х роках. Тут статті: "Дві течії в поезії Емми Андіївської"; "З роду мавок і Касандр" поезії Патриції Килини; "Бій за перемогу" (поезії Богдана

Бойчука); "Поетові без країни (з поезії і прози Юрія Тарнавського).

Закінчується третій розділ і вся книжка чималим есеєм про шістдесятників" під заголовком "З поетичної весни в УРСР 60-х років". Нові парости позначені талантами і старою українською долею. Нові утиски, задуха провінціалізації... Але вже з'являються і нові наймолодші. Це країна людей упертих, життєздатних.

У цій чисто інформаційній анотації (без оцінок і завваг) варто згадати мистецьке оформлення обкладинки майстра цього жанру Якова Гніздовського. Підхопивши ідею книжки і її заголовка, Гніздовський створив немов емблему "Ростріляного Відродження". Всяка емблема є більш або менш загадкою, що криє в собі і розгадку. Так і тут: нетрудно помітити, що з одного зруба виросло сім тризубів (що новий зруб, то й новий тризуб).

Подала Дарія СІЯК

КРАЙОВЕ ГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО "СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР" У ЛЬВОВІ 1898-1944

Нью-Йорк, УВАН, 1970, 600 сторінок. Редактор Павло Дубрівний, члени редакційної колегії — Макар Каплистий, Михайло Боровський, Василь Дмитренко і Віктор Вакуловський.

Цінний том спогадів та статей своїм скромним "відомчим" заголовком і профілем не повинен би знеохочувати до себе читача. Для нової історії України (19 і 20-го століть) книжка є не просто собі пропам'ятним виданням з порожнім змістом, але з дебелим папером та твердою обкладинкою, — а збіркою фактичних матеріалів до трагічної аграрно-селянської проблеми України, що є не тільки всеукраїнською, а й усесвітньою. Бо саме на цій "аграрно-селянській" болячці російський і світовий комунізм спритно снує свій виграш. На жаль, упорядникам цього тому не пощастило знайти спеціаліста, теоретика й історика — економіста-аграрника, який дав би до цієї книжки солідний науковий історично-аграрний нарис згаданої селянської проблеми.

Та перед нами й так у цій книжці встає подивугідна картина того, як ціла генерація сотень агрономів (в тому багато наддніпрянців, як є вони й ініціаторами книжки) і кооператорів, задивлених зблизька в страшний селянський боляк поневоленої нації, кинули всі свої сили, залізний характер, все життя на те, щоб той боляк загоїти конкретною практичною працею на селі. І то зуміли дістати від галицького селянина неабиякий відгук. Практичне визвольне діло посувалось уперед. Тільки сталінсько-російська окупація

західно-українських земель терором припинила цей надхненно-практичний експеримент.

Галя Мазуренко. — Зелена яшірка (Збірка поезій з ілюстраціями авторки), накладом авторки; з друкарні Української видавничої спілки, Лондон, 1971, 127 сторінок.

Книжку видано на відзначення 70-ліття її авторки Галини Сергіївни Мазуренко, представниці видатного українського роду Мазуренків, до якого належали брати С. і В. Мазуренки, що активно працювали для організації новітнього масового українського національно-політичного руху на Лівобережжі. (Галинина мати — їхня рідна сестра). Це вже сьомою книжка Галини Мазуренко. Ще в Празі вийшли чотири її книжки: "Акварелі" (1925), "Стежки", "Вогонь"...; пізніше в Лондоні, починаючи з 1960-го року, вийшли її "Пороги", "Ключі" і "Зелена яшірка". Ця остання показує собою ніби поетичний щоденник душі, складної і діяльної та, видимо, вистражданої всіми болями нашого 20-го "страшного століття". Авторці краще вдалося вірші неканонічні щодо форми, з мовою дуже безпосередньою, майже прозовою і виразною. Хоч має солідний вік, Галина Мазуренко і тепер дуже діяльна, вчителює, шукає серед наших дітей талантів, працює з ними (наприклад, книжечка "Киця", Лондон, видавництво "Діти дітям", 1971, текст Г. Мазуренко, а ілюстрації, графіка — все це робота дітей, доглядає за хворим сином. Як мalar-мистець, виставляє свої картини поряд з англійськими мистцями Лондону, мала там і свою одноосібну виставку. Кілька її оповідань натруковано в англійських журналах у перекладі англійською мовою.

Український Вісник, випуск четвертий, передрук у видавництві "Сучасність", 1971, 115 стор.

На титульній сторінці цього нелегального в УРСР часопису присвята: "Світлій пам'яті Алли Горської — громадянки, мистця, людини". Далі в цьому передруковій фотографії Алли Горської і Валентина Мороза. Кожний рядок у цьому зворушливому документі мислі і характеру людини, що перебуває під пресом тиранії й деспотизму, читаєш з інтересом і хвилюванням, зокрема виступи літературних критиків (Євген Сверстюк, Іван Світличний, Іван Дзюба).

Франсуа Війон. Життя і твори. Переклад, передмова і примітки Святослава Гординського. Мюнхен—Нью-Йорк: Видавництво "Сучасність", 1971, 144 стор.

"Про добре — добре слід казати". — писав у своїй "подвійній баладі" Франсуа Війон. 500-ліття народження цього геніального поета-шибеника відзначив недавно весь культурний світ. Завдяки літературному подвигу Святослава Гординського, що цією елегантною і компетентною книжкою подарував українцям їхню рідною мовою майже всю поетичну спадщину Війона, — закордонні українці не лишилися за порогом міжнародного культурного бенкету, що ним став півтисячолітній ювілей "останнього і най-

більшого" поета французького середньовіччя. Цікавий експеримент зробив Святослав Гординський, спробувавши віддати гумор і бурлеск Війона за допомогою деяких елементів стилю й лексики І. Котляревського. Ошатне мистецьке оформлення обкладинки, що поєднує академічний і гротесковий елементи, зробив сам автор перекладу — поет, літературознавець і мистець.

Ігор Калинець. Поезії з України. Друга збірка поезій. Брюссель (Бельгія), видавництво "Література і мистецтво", 1970, 140 стор.

Ігор Калинець народився 1939 р. в Ходорові, Львівської області, закінчив філологічний факультет Львівського державного університету, перша книжка його поезій "Вогні Купала" вийшла у видавництві "Молодь" 1966 року. Через цілковиту незалежність поета друга збірка його поезій не могла вийти друком в УРСР, а була поширена по Україні шляхом відписів. Один із тих відписів потрапив без відома автора, за кордон. Назву "Поезії з України" дало збірці видавництво. Ліпше б було залишити просто "Друга збірка поезій", оскільки, як зазначає видавництво, відпис збірки дістався до нього без заголовної сторінки. Калинець — "чергова несподіванка", найновіша постать із яскравої плеяди шестидесятників. Міцний своєрідний талант Калинець поєднав із глибокою літературною свідомістю й культурою, новаторство — із традицією. Одне слово, це нова не абияка надія нашої поезії. Цю книжку варто мати в себе дома і поволі вчитуватись у неї. Книжку поширює "Смолоскип", відомий рядом своїх вартісних видань, як от книга поезій Ліни Костенко, есеїв Євгена Сверстюка, "Український Вісник" ч. III-IV та інші.

Юр. Л.

НАПАСНИКИ Й ОБОРОНЦІ КНИЖКИ "ЯК МИ ГОВОРИМО"

Нещодавно тишу українського літературного обрію сколихнула поява цікавої мовознавчої праці добре відомого й визначного письменника і знавця мови Бориса Антоненка-Давидовича "Як ми говоримо". Як відомо з преси, це видання покупці розхопили на ринку за кілька днів, особливо в Києві. Розхопали цю книжку і в Мельборні, куди прийшло її 50 примірників. Шляхи народження цього видання були нелегкі. Вона була здана до друку понад рік тому у вид-ві "Радянська школа", але її заборонив тодішній міністер освіти Петро Удовиченко, який, як відомо з преси, сам до пуття не знає української мови. Пізніше автор підписав угоду з вид-вом "Радянський письменник". Але ледве перші примірники були надруковані (там зазначалося, що книжка виходить тиражем 65 тисяч), як у київській "Літературній Україні" з'явилась негативна рецензія вченого секретаря Інституту мовознав-

ства Григорія Колесника. Рецензент приписав авторові багато гріхів. Згадавши лише кількома словами про позитиви книжки, всю статтю спрямував проти уявних хиб. Найбільші хибі полягали в тому, що нібито Б. Антоненко-Давидович у книзі "Як ми говоримо" "підносить до рангу нормативних слів... вузькі діалектизми... намагається тенденційно архаїзувати лексику сучасної української мови". Справді, критикові не подобалося, що Б. Антоненко-Давидович пропонував брати такі справжні українські слова, як *майдан*, а не *площа* (рос. *площадь*), *лицар*, а не *рицар* (рос. *рицарь*), *шпиталь*, а не *госпіталь*, *уподобати*, а не *облюбувати*, *відступник*, а не *відщепенець* та багато інших.

Після такої "рецензії" так саме, як це бувало і в "славнозвісній" 30-і роки, відразу припинили друкувати книжку (встигло вийти тільки 15 тисяч). І все це сталося з вини Інституту мовознавства, який мав би підтримувати подібні праці про чистоту й красу нашої мови. Цей Інститут діє навпаки, бо на чолі його стоїть відомий своєю злощасною теорією двох рідних мов Білодід. Рукою співробітника того ж Інституту була написана й критика статті Антоненка-Давидовича, в якій він пропонував відновити в нашій абетці літеру "г".

Але інакше на книжку "Як ми говоримо" відгукнулися письменники та люди, з-поза Інституту мовознавства. У трьох містах — у Сумах, Житомирі та Дніпропетровському — обласні газети надрукували дуже прихильні відгуки на книжку. Дніпропетровська газета "Прапор юності" надрукувала рецензію доцента державного університету Ф. Білецького та письменника І. Шаповала (автора цікавої книжки про Д. Яворницького — "В пошуках скарбів"), які високо оцінили працю Антоненка-Давидовича. Рецензенти підкреслили, що ім'я автора цієї книжки добре відоме, як ім'я визначного радянського письменника, автора багатьох збірок оповідань і повістей та роману "За ширмою". Подібні прихильні рецензії були і в інших згаданих газетах. Але, як бачимо, це не вплинуло на стан справи. Більше того, газета "Літературна Україна" відмовилась друкувати мовні нотатки Антоненка-Давидовича "Ваговиті дрібниці", а журнал "Україна" відхилив прийняту вже до друку його повість "Завищені оцінки". Отже, обставини цілком нагадують часи "культу особи".

Тим часом у травневому числі (за 1971 рік) московського журналу "Вопросы литературы" з'явилась на двох сторінках рецензія критика А. Кузнецова, який рішуче бере в оборону автора книжки "Як ми говоримо". Відкидаючи закиди П. Колесника, А. Кузнецов пише: "Таким чином, уже в аспекті суто практичному книжка Б. Антоненка-Давидовича, найстаршого письменника, який давно й активно виступає з статтями й книжками, в яких бореться за збереження краси і чистоти української мови, має найпринциповіше значення". "У зв'язку з цим здається дивною думка, яку висловив Г. Колесник у газеті "Літературна Україна" з 29-го січня 1971 року. В

дослідницьких пошуках письменника рецензент вбачає намагання "тенденційно архайзувати" сучасну українську літературну мову". Далі Кузнецов доводить, що "Арсенал мови невичерпний: вирази, звороти народньої говірки, слова, що вийшли з ужитку, відсутні на периферію мови, раптом повертаються до нас, приносячи нові відтінки в розмовну мову і літературний стиль". І закінчує свою рецензію словами: "Мова Гоголя, Шевченка, Франка залишиться з нами, доки будуть жити їхні книжки. Розділити її сьогодні на "архайчну" і "сучасну" означало б, що треба багато умертвити в ній для живого читацького сприйняття. Свою мову ми перевіряємо мовою класичної літератури, мовою народу".

На щастя, поява рецензії Кузнецова трішки вплинула на ситуацію, бо, як бачимо, "Ваговиті дрібниці" вже знову надрукує журнал "Україна", а повість Антоненка-Давидовича "Завищені оцінки" появилась у журналі "Дніпро".

Тож митарства книжки "Як ми говоримо" та напади на неї, а також затримка та відмова друкувати прийняті вже матеріали нашого видатного автора нагадали нам і 30-і роки в літературі, і ті недавні, коли безпідставно напали на Олеса Гончара за роман "Собор". Але Гончар член ЦК, орденноносець, він зумів дати відсіч напасникам і примітивам, а Б. Антоненко-Давидович — безпартійний та ще й ні за що відбув 22 роки заслання — і йому було тяжче боронитись. Дивно тільки, що нападала на нього та ж сама установа — Інститут мовознавства, який мав би боронити таку книжку, боронити нашу мову від засмічення та різних збочень. А вийшло навпаки: московський автор знайшов більше об'єктивності, ніж свої автори—"дворідномовники". Вважаємо, що цю працю варто б видати і по цей бік греблі: вона стала б у великій пригоді й нашим учителям, студентам, редакторам та багатьом тим, що хотіли б збагатити й оздобити свою мову.

Дмитро ЧУБ

ГУМОРЕСКА

Олександр ЗОЗУЛЯ

ПРО КОЛЕСО

Первородна тиша: очерет по пояс у воді, наче намалював його Петрицький до "Майської ночі", латаття полумисками виблискує на сонній воді, а кудлатий туман грайливо колихається над нашими головами.

Сидимо наче на прикордонній заставі й пильно приглядаємося до поплавоків, що бовваніють на поверхні, ніби канонірки на прив'язі. Хоч би тобі раз на сміх моргнуло...

Директор Крапка зручно підпер спину веслами, підмостив під голову гумову подушку й висвистує носом нечувану мелодію. На другій

половині човна окопався доктор фітопатології Диня. Він рибалка-початківець, йому байдуже, що ось-ось із-за лісу вигулькне соняшний промінь й поблагословить початок дня. Тоді вже змотуй вудки й не кажи, де був.

Усе ж як слід: і живчики свіженькі, і черв'ячки жвавенькі, і човен безшумний і... не клює. Може спробувати на муху або коника-стрибунця? Але ж...

Ранок воскрес. Пташки розпочали свій самодіяльний концерт, а болотяний бугай в унісон горланить своїм бу-бу! А нерви мої мов ті струни на бандурі — доторкнись і луснуть. А ранок такий, що хоч вірші пиши.

Чути, як за острівком хтось чортихається. Показався знайомий синій човен. Це інженер Пічкур із своїм напарником, ветеринаром Бугаєм, навскіс перетинає озеро.

— Ну як? — гукає.

— Ніяк — відгукує.

— А хто там у лататті бовтається?

— Дід Остап. Каже, що риба спить. Треба її раніш розбудити, а потім ловити.

Та з того бовтання нічого не вийшло. Незабаром і дід до гурту прибився.

— Чи чули таке? Майже пів віку рибачу, а такого не було. Коли б роздобути макової макухи та скропити медом, ох і принада!..

— У жидів, мабуть, є.

— Уже питав. Навіть у рідні Верболози до племінника писав.

І там макуха перевелася?

— Прислав, але негодяща. Гірка, як вербовий сік. З чого вона то, мабуть, не скаже й той, що її зліпив. А рахуби наробила та макуха на цілий район. Олію тепер дають лише в одному селі. Макуху тримають в гамазеї під трьома замками. Продають її за дозволом земвідділу лише конторі заготскот.

— Якщо племінник дістав макуху, то напевно підхабарив.

— Підхабарив та ще й як! Крім комірного, ніхто не знав, для чого макуха. Та через два дні зчинився переполох на цілий район — макуху розікрали. До того ж, ще й вулики оголили від меду. Тут тобі: поліція, слідчі, прокурори. Перетрусили всі хати — макуха наче крізь землю провалилась. Та хтось таки натякнув. Привезли невід і почали прочісувати став. Тонну макухи спасли, решта розкисла.

— А скільки ж риби витягли?

— У тому-то й печаль. Виявилось, що в ставку зовсім риби чортма...

— А зі мною трапилась ще краща історія, — озвався директор Крапка. Коли я був директором кооперативної бази, то военкомат звалив на подвір'я три вагони мила й чотири цукру. Це, мовляв, недоторканий військовий запас. Для людського ока прикрили рогожами з-під тарані. Та якось, як почав піріштити дощ (дві доби клював ці мильно-цукрові звалища), почало осідати. Цукор танув і струмок води дзюрчав з горбочка до зарибленого ставка. Але наші дядьки зразу зрозуміли, що така

вода має свою ціну. Викопали ямку, і з неї ту воду відрами почали носити додому. Ще дощ як слід не припинив свої сльози, а по хатах уже лаштували самогонні апарати.

— А що сталося з милом?

— Ви ж знаєте советське мило — розкисло і майже все пішло з водою до ставка. За якийсь час вся риба спливла на верх — потруїлася. Та це ще не все. Люди не пішли на роботу. Всі п'ють самогон, рибою закушують та співають. Що тоді було!...

— Що було, трясця з ним. Давайте краще, якщо в когось щось є, розіп'ємо дідову макуху та відзначимо його ювілейну рибальську дату.

— Усі підтримали думку інженера Пічкура і почали витягати свої торби.

— Я оце вчитав, — озвався доктор Диня. — що за останніх двадцять років українці в Америці відсвяткували понад сімнадцять тисяч ювілеїв! Шкода, що не сказано, скільки ці ювілеї з'їли грошей.

Дід Остап аж підскочив.

— Так це ви тикаєте пальцем у мій бік. Старому вже й ювелейну чарку не можна пригубити, га? А пригадайте, що писав Тарас "цєбром-відром як ту воду вино розливали". А як баритонив Гмиря "...вип'єм чи не вип'єм, всі помрем".

На цьому слові директор розлив свій пант і всі разом гукнули:

— За дідове здоров'я, за макуху!

Коли спорожнілі пляшки вигойдувалися на гребнях хвиль, директор Крапка розпочав свою проповідь:

— Осуджувати, чи засуджувати, дорікати чи ганьбити, а все таки ювілеї освіжують людину, омолоджують... Люди вип'ють, посмакують сього-того, погомонять, поспівують. Часом і навприсядки кістки потрусять. Чи то люди отупіли, чи збайдужніли, а можливо й забули, що ми вже на еміграції двадцять п'ять років. Чому б цей срібний ювілей не оголосити всенароднім? Його треба було б відсвяткувати кожній організації, кожній родині так, щоб аж мертві танцювали. Нащо вже совети, і ті лицем обернулися до ювілеїв.

— Так то ж політика! — аж вигукнув доктор. То ж крадіж серед білого дня: ювілей авіації, ювілей ракети, ювілей телевізії, танка, телефону, радіо, атома — все вони винайшли. А насправді їм належить тільки самовар.

— Яким ніхто не користується, — додав інженер Пічкур.

— Я давно над цим думав, — продовжував доктор, — і спало мені на думку: хто винайшов колесо, без якого техніка була б така, як черепахи хода. А колесо ж винайшли ми, українці.

— А чим же ми доведемо? — перебив дід Остап.

— Колесо закінчується на о. А на Україні половина прізвищ, що кінчаються на о. А скільки українців мають прізвище Стельмах? А хто

робив колеса, як не стельмахи? І, нарешті, як поетично колесо оспіване в піснях?

Ой зійди, зійди, ясен місяцю,
Як млинове КОЛО...

Після таких ґрунтовних аргументів розгорілася палка дискусія, що ледве не довела до сварні.

Все ж, очевидно, через утому прийшли до спільного знаменника:

Обґрунтувати це питання і справу колеса передати до УККА. Це йому буде хоч будь-яка робота. Хай порушить цю справу перед світовими чинниками і домагається патента на колесо. Тоді ми весь світ триматимем у жмені.

— Треба ще дописати, — додав дід Остап: негайно розпочати підготовку до ювілею колеса. Попросити НТШ, щоб встановило, коли ми це колесо винайшли. Тоді вже оголосити всенародну колекту. Якщо вже робити всесвітньою слави ювілей, то не зволікати, бо кляті москалі перехоплять, і тоді хоч нігті кусати.

Коли сідали в авто, я подивився на колеса, і мені стало радісно і тепло на душі, що їх винайшли наші прапрапрадіди на радість і втіху всьому світові.

НЕПІДКУПНИЙ ЧИНОВНИК

Мешканці одного села постановили будь-що виграти в судовій справі, яку затіяли з місцевим торговцем. Але ж про непідкупність судді ходили мало не легенди. З хабарем до нього, подекували люди, й на поріг не ступити. І вирішили вони піти околасом. Звернулися до чиновникової дружини.

— Ні, ні і ні, — замахала вона руками, — мій чоловік надзвичайно чесний. Якщо я візьму ваші дари і він про це дізнається, не простить ні тепер, ні через десять років.

Розгубилися селяни.

— Ну от що, — поступилася жінка. — Мій чоловік народився в місяць миші*). Зробіть йому мишку із срібла, а я вже якось його умовлю допомогти вам.

Зраділі селяни мерщій принесли не мишу, а срібного пацюка.

Через деякий час чиновник побачив пацюка, став розпитувати, звідки він узявся. Дружина геть усе розповіла.

Тоді чиновник страшенно обурився.

— Ну й дурепа! — вигукнув він. — Не могла сказати, що я народився в місяць буйвола.

ЧОВЕН І ФКУС

До домівки після довгих мандрів по закордонах вернувся чоловік. Зібралися односельці, стали розпитувати, що бачив він у далеких краях, що чув.

— О, я бачив там багато всяких див! — сказав чоловік. — Але диво з див — це човен. Його дов-

*) За місячним календарем кожен місяць має назву певної тварини.

жину ніяк не зміряти. Візьметься парубок іти з одного кінця човна в інший, на півдорозі зістаріє, а коли добереться до протилежного—вже й смерть чекає. Ніхто не вертався, отже, й не міг сказати, яка довжина того диво-човна.

— Справді, диво-дивнеє, — промовив дідусь, що теж прийшов послухати заморського базіку. — Я охоче вірю в це, бо й сам колись здивав бенгальського фікуса надзвичайної висоти. Він був такий високий, що коли з нього падала зернина і стрічалась з хмаркою, то бубнявила, викидала листочки. Вростало деревце, але й тоді до землі лишалося ще далеко. Деревце ставало деревом, дозрівали його плоди й розпорошували безліч зернин. Зернини знову стрічались із хмарками, знову бубнявили і на землю через багато-багато років осідав буйнолистий ліс. Отакий-то стрівся мені фікус!

— Не може бути такого фікуса! — заперечив односелець-мандрівник.

— Чом! Хіба не з нього зроблено отой диво-човен!

З в'єтнамської переклав

Владислав КОРНІЄНКО

Сучасне поняття про щастя

Щасливий той, хто має англійську хату, китайського кухаря, дружину японку і платню американську.

Нещасливим є той, хто має японську хату, англійського кухаря, дружину американську і китайську платню.

Почув щире слово — від жінки

Чоловік: — Не дозволяй нашій дочці виходити заміж за того парубка. Може ж ми знайдемо їй розумнішого.

Жінка: — О, коли б я в її літах так перебирала, то діувала б і досі...

Новий квартирант до своєї нової господині — рекомендує:

— Можете судити хоч би з такого: коли я лишав попереднє мешкання, то господиня аж плакала.

— Еге ж, судити можу, але в мене до того не дійде, бо беру плату за мешкання тільки наперед. — відповіла господиня.

Запросив у гості

Волинський панотець (це було недавно), зустрівшись із своїм сільським учителем і поговоривши з ним про те, про се, каже:

— Ага, Іване Сергійовичу, ми з паніматкою запрошуємо вас на обід до себе — на неділю, що буде. Прошу ж вас прийти, дуже прошу, но конешно не настаїваю...

**

Зустрілися два сусіди. Один із них ніс повний кошик горілки.

— Куди це ви стільки горілки несете?

— Та ж синові іменини справляю. І вас хотіли запросити, так ви ж, мабуть, часу не маєте?...

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

ЧУДОДИЙНИЙ ПРОПОЛІС

Прополіс — це бурозелена смолиста речовина, якою бджоли заліплюють щілини в своєму житлі, приклеюють плічка рамок до фальців вулика, а також замуровують мишей, змії, ящірок, що потрапили до вулика. Цим бджоли не дають можливості розкладатися знищеному звірові, а відтак рятують своє сімейство від неприємного запаху. Крім цього, бджоли використовують прополіс для дезинфекції комірок, в яких виводитиметься черва.

Народна медицина давно вже використовує прополіс як лікувальний препарат. Настояний на спирті чи розчинений в коров'ячому маслі, він сприяє лікуванню багатьох хвороб, зокрема туберкульозу легенів та нирок. Вживається прополіс і для укріплення ясен, для інгаляції верхніх дихальних шляхів, для виведення мозолів, а також як знеболюючий засіб.

Вивченням лікувальних властивостей прополісу останнім часом цікавиться і наукова медицина. На кафедрі фармакології Київського медінституту ім. Богомольця, наприклад, досліджувалася знеболююча дія цього цінного продукту, в Казанському медінституті практикувалося лікування ним туберкульозу та інших хвороб. Результати в усіх випадках були позитивні.

Збирати прополіс найкраще теплого літнього дня, коли він м'який і легко зчищається з рамок ножем. Зібраний прополіс треба обов'язково зліпити в грудку і зберігати в скляній чи емальованій посудині загорнуті в пергаментний папір. Місце зберігання має бути не дуже освітленим, а температура помірною.

Деякі препарати з прополісу можна приготувати й у домашніх умовах. Наприклад, спиртову настійку роблять так: 25 грамів наструганого прополісу обливають 100 грамами спирту і в закупореній скляній посудині тримають півтора-два дні. Для інгаляції ж треба 60 грамів прополісу і 40 грамів воску покласти в емальований кувальд об'ємом 300-400 мл і поставити в ширшу металеву посудину з кип'ятком.

Однак застерігаємо: хоч прополіс і не шкідливий для організму, лікуватися його настійками та провадити самостійно інгаляції можна лише після попередньої консультації з лікарем.

К. Білик

ЧОМУ СВІТИТЬСЯ СУВОРИЙ КАМІНЬ

Україна має багаті поклади каменю, відомого в усьому світі своєю красою і чудовими механічними якостями. Цей мінерал купують Східня Німеччина, Чехо-Словаччина, Угорщина, Бельгія, Італія, Японія та інші країни Європи і Азії. Мова — про головинські лабрадорити та сліпчицькі габроніти. Монументальне будівництво та архітектурне опорядження визначних споруд ведеться з широким використанням каменю, поклади якого розта-

шовані в Черняхівському районі на Житомирщині. Від Олевська до Одеси проліг Волинський кряж. І тільки на невеликій території навколо Сліпчиць та Головина майже на поверхню виходять поклади чорного каменю. Це вивержені кристалічні породи докембрійського періоду. Відстань між двома родовищами — кілька сот метрів, а мінерали різняться і зовні, і вмістом другорядних сполук. Дивний жарт природи!

У лабрадоритах головний мінерал — плагіоклаз — має здатність до кризації, а у габро-норитах — ні. Кризація — це коли на відшліфованій поверхні, залежно від сонячного освітлення, з'являються переливи барв — зеленкувато-сині, темно-сині, фіолетові. Будинки, опоряджені цим чорним каменем, виглядають урочисто й святково...

Габро-норит — камінь суворих відтінків. У неопрацьованому вигляді він являє собою темно-сіру зернисту породу. Після шліфування мінерал прибирає тепло-чорного кольору, ледь помітні ниточки сполучають окремі зерна. Літери, вирізьблені на дзеркальній поверхні габро-нориту, набирають сірого кольору і м'яко вирізняються на чорному тлі.

З переказів старих людей відомо, що вже їхні прадіди звернули увагу на чудодійну красу місцевого каменю. У Сліпчицях на Головині народилися сім'ї каменотесів. Згодом якийсь іноземець побудував тут фабрику і здав її в оренду. Вироби з каменю постачалися звідси всій Росії та за кордон.

Брилу відривали від моноліту ручними буреми, потім тягли її волами до фабрики і кололи клинами і шпунтами. Та мінерал цей не м'який. Він лише трохи поступається міцністю перед гранітом. Розпилювали його звичайними поперечними пилами, але різали камінь не зубці, а чавунний дріб, котрий засипали у щілину.

Хоч Головинське кар'єроуправління й перейшло нині на рейки великого індустріального підприємства, працю каменотесів не можна цілком механізувати.

Нині обсяг продукції Головинського кар'єроуправління обчислюється тисячами квадратних метрів полірованих деталей. Чи багато це? Порівняно з потребами — ні. Порівняно з можливостями підприємства — так. Порівняно з природними запасами сировини — мізерна цифра. У межах розвіданих резервів Головинське родовище містить 16,779 тисяч кубічних метрів каменю, а Сліпчицьке — 13,138 тисяч. Практично це невичерпні запаси.

(“НІС”)

ЯВОРНИЦЬКИЙ НА КУБАНІ

У травні 1894 року катеринодарська газета “Кубанские областны ведомости” сповістила: “Цими днями проїздом до Петербургу з Туркестанського краю відвідав наше місто відомий дослідник запорізької старовини Д. І. Яворницький. У Катеринодарі він оглянув військові регалії, що є при військовому штабі, військовий архів та археологічний музей Кубанського Статистичного Комітету...”

До Петербургу Д. І. Яворницький їде, щоб приступити до друкування другого й третього томів знаного свого дослідження “Запорожцы”. Крім того, в Туркестанському краї і взагалі в Середній Азії Яворницький здобув багато цінних матеріалів, які мають зв'язок з історією козаків загалом і зокрема запорозьких”.

Видатний український учений зустрівся на Кубані з діячами культури, літераторами, істориками, встановив творчі контакти. Невдовзі, в липні, та ж газета писала: “Наш маститий історик Запорожської Січі Д. І. Яворницький надіслав на продаж кілька примірників першого тому “Истории Запорожских казаков” видання 1892 року. Книжку цю ілюстровано 22 малюнками й поділено на розділи.

Взагалі перший том названого твору п. Яворницького відзначається багатством матеріалів, легкістю викладу й може дати справжнє задоволення всім тим, хто скільки-небудь цікавиться життям славних запорозьких лицарів. Зазначені твори можна придбати в Статистичному Комітеті.

Знаючи, як багатьох цікавлять твори Д. І. Яворницького, ми поспішаємо сповістити читачів, що другий том “Истории Запорожских казаков” здано до друку 1 липня, для третього тому зібрано всі потрібні матеріали, видобуті з московських архівів (юстиції, закордонних справ, головного штабу). Матеріали обіймають час від 1684 по 1734 роки.

Весь цей том буде надруковано за невиданими досі документами, друкування третього тому розпочнеться одразу ж по виході в світ другого. Потому буде видано IV том, куди ввійдуть самі лиш видобуті з архівів справи”.

І далі Дмитро Іванович підтримував дружні взаємини взаємини з кубанцями, а ті уважно стежили за його діяльністю. Так, 1896 року “Областные ведомости” повідомили, що Яворницький успішно склав екзамен на ступінь магістра російської історії і з наступного січня читатиме лекції в Московському університеті. 1898-го читачі газети дізналися про вихід нової праці вченого “По следам запорожцев”.

1901 року Яворницький знову приїхав до Катеринодару, де цього разу мав зустрічі з відомим збирачем кубанської народної пісні Якимом Бигдаєм, українським письменником Володимиром Самійленком, поетами Яковом Жарком та Олексом Кирієм тощо. 10 та 11 січня він виступив з лекціями про історію Запоріжжя в місцевій жіночій гімназії

ПРО ЗАПОРОЗЬКИХ КОШОВИХ

Кошові отамани Запорожської Січі були найвидатніші серед усіх діячів Низового війська. Багато хто з них увійшов до літературних творів, а деякі, навіки вславлені у народних думках та піснях, стали широко знані по всій Україні.

За “давнім звичаєм військовим” старшину, що мала керувати всім життям коша, обирали на новий термін на вальних — загальних радах, до яких з'їздилися січовики з усіх уходів, близьких і далеких промислів, з пасік та зимівників. Такі ради, як

свідчать документи, збиралися двічі на рік: першого січня й посеред року, деś близько до дня Петра-сонцеворота, або на Петра та Павла — в середині чи кінці червня.

У реєстрі налічується вісімдесят три чоловіка, котрих за 122 роки існування посади кошового обрано на 218 вальних радах (не враховуючи тих випадків, коли названі раніше залишалися ще на один термін).

З обраних на радах та з одинадцяти наказних отаманів Січі сорок двоє, окрім прізвища, мали ще й прізвисько, яке дало їм товариство. Літнім отаманам, що вже чимало козакували і, мабуть, колись очолювали курені, обіймали посади судді, осаула чи полковника, прізвисько давалося по батькові — через шанобливе "вич": Веремійович, Гнатович, Андрійович, Степанович. А молодших та й, видно, простіших у поводженні з громадою, але розпорядливих на кошу і завзятих у бою, називали привітно, приязно: Пашко, Сацко, Федько, Ясько. Серед відомих надibuємо тільки одне прізвисько за місцем, звідки прийшов, — Дінець, і ще одне — за місцевістю, де орудував — Волошенин.

Жодного глузливого чи образливого прізвиська кошових не трапляється, хоч звісно, що козацьке товариство високо ставило гумор і, незважаючи на

особи, залюбки кепкувало із якоїсь риси вдачі чи поведінки товариша.

З-поміж усіх отаманів від 1654 по 1775 рік семеро — Гордієнко, Калнишевський, Лантух, Гусак, Іван Малашевич, Малий та Сірко — головували 118 чотири-шестимісячних термінів, тобто стільки ж, як тридцять шість інших, серед яких кожен був кошовим у середньому по три півріччя протягом двох, трьох чи навіть десяти років. Решта тридцять восьмеро обиралися тільки по одному разу — на півроку або й менше, а двоє — на кілька діб.

Найбільший час, від 1683 до 1728 року, обирали Івана Петровича Гусака, але всього п'ятнадцять разів, з котрих чотири рази по два і одинадцять по одному терміну. А менше за всіх були кошовими висунуті під час заколотів: 1756 року Ф. Товстоногов — на одну добу, 1769 — Ф. Пилипенко — на вісім діб.

Найчастіше на вальних нарадах запорожці віддавали перевагу славетному кошовому Іванові Дмитровичу Сіркові, якого за 22 роки обирали 22 рази (з них п'ять по два терміни), тобто майже ціле бойове козацьке життя — від двадцяти одного до сорока трьох літ.

В. ФОМЕНКО
("Україна")

Запоріжжя.

ВЧЕНИЙ, КРИТИК, ПУБЛІЦИСТ

До 130-річчя від дня народження М. П. Драгоманова

У розвитку прогресивної суспільно-політичної думки на Україні другої половини ХІХ століття чималу роль відіграв Михайло Петрович Драгоманов — видатний громадський діяч, вчений, літературний критик і публіцист.

Народився Михайло Петрович Драгоманов 18-го вересня 1841 року в м. Гадячі на Полтавщині, в родині збіднілого українського дворянина. Навчався у Гадяцькому повітовому училищі, а потім — Полтавській гімназії. В 1859-1863 рр. М. Драгоманов — студент історико-філологічного факультету Київського університету. Саме в цей час відбувається формування його світогляду, яке проходило під значним впливом ідей революційних демократів, зокрема М. Чернишевського, О. Герцена, Т. Шевченка. Тоді ж виявив він великий нахил до наукової праці, у зв'язку з чим після закінчення університету його залишено на кафедрі загальної історії.

Вже в 60-х роках М. Драгоманов розгорнув широку наукову діяльність. Він виступає з найрізноманітніших проблем світової історії, літературознавства і літературної критики, фольклору та етнографії. Щоб збагатити свої знання, молодий вчений не раз виїжджав у наукові відрядження за кордон, а повертаючись на Батьківщину, все більше і більше поринав у громадсько-політичне життя, був активним учасником культурно-освітньої діяльності Київської громади.

Цікавився М. Драгоманов суспільною думкою та літературою на Західній Україні. Його листи до редакції студентського журналу "Друг", статті, в яких викривалися консервативні партії "москвофілів" і "народовців", сприяли пробудженню і активізації демократичних сил на цих силоміцях відірваних від Східної України землях.

У 1873 році М. Драгоманов надіслав до Львова одну з своїх найгрунтовніших літературознавчих праць — "Література російська, великоруська, українська і галицька". Друкувалась вона протягом майже двох років на сторінках народовського журналу "Правда".

Російським "верхам" скоро стало відомо про виступи українського діяча на сторінках галицької преси. За розпорядженням царя Олександра II в 1875 році М. Драгоманова як політично "неблагонадійного" звільнено з посади професора Київського університету і встановлено над ним негласний нагляд. Перед вченим закрилися двері всіх навчальних закладів на Україні. Щоб уникнути переслідувань і арешту, в цьому ж році він змушений був виїхати за кордон.

Деякий час М. Драгоманов жив у Відні. Тут за політичним емігрантом з України пильно стежила поліція. Не одержавши дозволу на постійне проживання в столиці Австрії, він змушений був переїхати до Швейцарії. У Женеві тривала плідна

політична діяльність М. Драгоманова, його відкритий поєдинок з російським самодержавством.

В еміграції письменник розгорнув активну видавничу діяльність. Він видавав літературно-політичні збірники і журнал "Громада", твори О. Герцена, Т. Шевченка, Панаса Мирного та ін. Женецькі видання М. Драгоманова, незважаючи на заборони властей, нелегально транспортувались до Росії і Австро-Угорщини, де користувались великою популярністю серед молоді, особливо Західної України.

У 1889 р. М. Драгоманов переїхав до Софії, де став одним з засновників першого болгарського університету. Будучи його професором, він вів велику наукову роботу. Як і раніше, М. Драгоманов продовжував виступати з літературно-критичними працями, котрі друкував переважно в журналі "Народ", що його видавав І. Франко у Львові.

Особливо активно виступав М. Драгоманов на захист спадщини Т. Шевченка. В багатьох своїх працях він викривав спроби фальсифікувати творчість великого Кобзаря або неправильно її трактувати.

До останніх днів свого життя М. Драгоманов віддавав усі свої сили справі боротьби за щастя і волю свого народу, за людський прогрес. Помер він 20 червня 1895 року, похований в Софії. Болгарський народ і досі береже пам'ять про видатного українського вченого.

Краща частина спадщини Драгоманова назавжди ввійшла в історію нашої культури.

(З укр. рад. преси)

ПОДАРУНОК КОБЗАРЯ

Якось, читаючи спогади українського етнографа й музиколога Філарета Колесси про Лесю Українку, кобзар Олекса Коваль із села Підгороднього на Дніпропетровщині довідався, що поетеса кохалася в кобзарському мистецтві. Високо цінувала вона пісенну творчість свого народу, рятувала від забуття перлини українського фольклору.

Ще 1908 року Леся Українка зі своїм чоловіком Климентом Квіткою організували етнографічну експедицію на Полтавщину. Там вони записували мелодії українських дум за допомогою фонографа.

Поетеса зацікавилася багатим репертуаром одного з найвидатніших на Полтавщині кобзарів Михайла Кравченка. Його думи й пісні, записані нею, ввійшли в духовну скарбницю української культури.

Майстрові спало на думку зробити гарну кобзу і присвятити цей подарунок сторічному ювілеєві письменниці. Знайшов грушеве дерево — найкращий матеріал на інструменти. Влітку кобзар добре висушив деревину і взявся робити кобзу. Та не аби яку, а розмальовану українським орнаментом, інкрустовану перлами, чорним і червоним деревом, металом і самоцвітами.

Так народився чудовий інструмент — легкий, красивий і дзвінкий, що складається з 660 деталей.

На його дещі — портрет Лесі Українки. Праворуч — вірш поетеси, присвячений Тарасові Шевченкові. Під віршем — автограф Лесі Українки і лаврова гілочка.

Іван ДІДЕНКО

АРХИПАСТИРЕВІ СКИТАЛЬЦІВ

Високопреосвященнішому Архiepіскопіві
Іванові Бучкові у 80-річчя з дня його народження

Коли вцілілих в катаклізмі,
невинних гнали в пекло, дико
обвинувативши в "нацизмі"...
тоді з'явивсь Ти в них, Владико!

Немов архангел Гавриїл,
не дав пожерти їх дракону!
Судив — як рідний Самуїл...
Ти врятував людей від скону!

Ти обійняв, немов синів,
також баптистів й православних
(хоч вбивця з люті ввесь синів!).
...Тебе запишуть в Книгу Славних!

Таких Владик все шли нам, Боже!
Із ними нація не згинє...
Твій слід уквітчаний у рожі,
а слава — в Україну лине...

Лос Анжелес, Каліф., 1 жовтня 1971

АКРОСТИХ

Іванові Кучмакові з нагоди Золотого Ювілею
творчості і подружнього життя

Ішов Ти дорогою правди святої!
Вона не була Тобі встелена квітом...
А сіяв їх Сам із руки золотої...
Нащадки прославив Ти вже й перед Світом!...

Колись бо "модерно" сміття до коша
Укинуть і сплять... І попіл розвіють!
Чудові ж полотна Твої все душа
Молитиме бачить, бо... Сонцем пригріють!
А зараз бажаєм Вам довго ще жити, —
Коханій дружині... й Вкраїні служити!...

27 серпня 1971, Лос Анжелес, Каліф.

Зробім усі і все, щоб поставити "Нові дні" на тривку базу і забезпечити їм найдовший вік: організуйте збірки на пресфонд, шліть платні оголошення, знайдіть щедрих цінителів нашого журналу — добрих меценатів.

Вельмишановний Пане Редакторе!

У журналі "Нові дні" за вересень 1971 р. (ч. 260) я натрапив на статтю "Слава не вмере, не поляже" проф. П. Феденка (про Зимовий похід армії УНР 1919-1920).

Цей період (п'ять місяців бойової діяльності по запіллю ворожому) — це найславнесенька сторінка в нашій історії боротьби за самостійність і державність України.

Марш у вороже запілля із трикутника смерти тих решток, колись боездатної Української Армії, деякі історики назвали "маршем відчаю... Скільки було небезпек!... Але кінчився цей марш "лицарів абсурду" щасливо.

Ласкаво прошу Вас, п. Редакторе, як буде можливо — вмістити оцих пару фрагментів з того славного походу в наступному числі журналу, де буде продовження статті "Слава не вмере, не поляже". Дві фотознімки з моїх картин залучаю.

Разом пересилаю грошовий переказ на 5.50 — як річну передплату на 1972 рік. Що буде належати за жовтень, листопад і грудень ц.р., — покрию також.

З привітом і щирою пошаною до Вас

Т. Грінченко

Прошу вибачити, дорогий п. Грінченко, що не змогли ми так синхронізувати Вашу картину, як Ви просили. Але, як бачили, картину Вашу ми дали на тлі іншої статті — на ту ж тематику (стаття Лавра Кемпе в числі за листопад ц.р.). Д. К.

**

Доброго здоров'я, мої дорогі й вельмишановні редактори-трударі отієї ниви "Нові дні"!

Велике спасибі вам, що вмістили мого попереднього листа — і може тим потривожили когось згадкою про покійного Михайла Ситника. А щоб мене всі краще зрозуміли: я є з села **Глеваха**, що лежить поблизу містечка **Боярка**. Переглянувши багато писань наших учених, я ніде не знайшов правдивого імени цього містечка. Моя покійна бабуса Галя казала: Іду, внучата, до **Будаївки**, а звідтіля й по прянику принесу вам. Та цю справу лишу для моєї землячки — Докії Кузьмівни Гуменної: нехай вона не тільки за Жашків, а й за Боярку візьметься. От воно що.

...Спасибі Вам, дорога пані Пурас Наталю, що й Ви нагадали всім про те дороге ім'я — про Михайла Ситника. Він був щирий серцем, та слабкий характером, сіромаха, але праведний чоловік. Царство йому небесне, а його людяність нехай буде між нами!

**

...Ви, пані Наталю, хотіли б щось із гумору? І я не проти того, але ж біда: наші гумористи саме

зажурилися. Хоч я й не гуморист, але скажу, що пригадалось (даруйте, що цей жарт з бородою вже, але може й не для всіх). А зрозуміють його, звичайно, ті, що знають Київ та його околиці. Отже, сиділи якось на старій станції в Києві два чоловіки і не мали про що говорити, аж один і почав: "Моя жона ударниця". А той другий, щоб не відстати: "А моя у Боярка".

**

У зв'язку з тим, що у моїй Глевасі колись був храм св. Покрови, пересилаю на "Нові дні" в ім'я святої Покрови 5 доларів. Знаю, що припадуться, бо сама пошта коштує кат-зна скільки.

Щиро Ваш М. Іщенко

**

Наш добрий і щирий читачу Миколо з онтарійського міста руд, що зветься Садбері!

Відчуваємо ми Ваше тепле серце і до сл. п. Михайла Ситника, і до нас, і до наших співробітників та читачів. Було б куди краще, якби більше наших читачів та відгукувалось на вміщені в "Нових днях" статті та дописи. Отак, як Ви відгукнулися на писання Докії Гуменної та на лист пані Наталі Пурас (Ви дуже бідкались — не знавши, як до неї звертатись: як до пані чи як до панни). А що Ви з Глевахи, то й це нам допомогло пригадати дещо: лежить Ваше село при славному брукованому шляхові з Києва до Василькова, доводилось тим шляхом і нам не тільки їздити (трястись), а й ногами міряти віддаль до великого міста Василькова (це в Києві так підсміюються з того містечка). І не без трагічних випадків обходилося якраз напроти Вашого села — для тих, що з клунками на весні 1942 року відпочивали при дорозі, та — замість відпочити — від мін німецьких (чи й не тільки німецьких) із життям попрощались.

А чи не тут десь тепер перебуває учитель української мови з Глевахи Яременко? Він збирався в 1942 році висвячуватись у священники. Від нього ми знали (його ж таки) і непечатані віршики, присвячені назві села Вашого та тому одягові (доха), в якому він їздив на працю з Києва (наїздом учителював він у Вас там). Якщо знаєте, де він тут, вітайте його і закликайте до нашого чесного гурту. Чи не з Боярки був — отой чи не найбільший у світі (ростом, не головою) Павло? Працював він на залізниці між Києвом і Бояркою.

І поговоріть там із ким знаєте в місті Садбері, щоб також не вагалися довго і приставали до читачької громади "Нових днів". А в Вашому місті напівшляхетних металів — знайдеться чимало шляхетних читачів.

З пошаною Д. К.

**

Вельмишановні Панове!

Хочу привітати Вас із подвійним успіхом: одне, що Вам удалося втримати журнал при житті, а

друге, що й змістом і зовнішнім оформленням журнал стає щораз кращий.

Відносно змісту у мене наступне зауваження. "Нові Дні" надмірно задивлені в минуле. Спогади про минуле (напр. в останніх числах "Слава не вмере, не поляже" П. Феденка) цікаві і вартісні, але як того роду матеріалами виповнюється майже цілі числа, то тоді втрачається рівновага. Хоч воно й не легко, а всетаки треба старатися бодай приблизно підкреслювати однаково минуле і сьогочасне, а часом варто заглянути і в майбутнє.

Детройт, 14 листопада 1971.

Із щирим вітанням

О. Витвицька

Маєте правду (як чехи кажуть): як дуже пильна і прихильна читачка, Ви, дорога пані Одарко, сигналізуєте впору і пропонуєте цілком реальне — решта залежить від нас, редакції, і від наших шановних співробітників (більше), а в тому і від деякого з Ваших же найближчих... З нами, видавцями й редакцією, досі так було, як у тій приказці: носа витягнеш — хвіст зав'язне (або навпаки). Добре, що не все зав'язло, а силкування до чогось кращого — не були марними, як Ви свідчите.

Обіцяємо пам'ятати Ваші завваги, що їх почують і наші співробітники.

З подякою і пошаною до Вас Редакція

••

Вельмишановний Редакторе!

Мабуть, не знаєте, що "посідаєте" єдиного читача-литовця — і то чистокровного. Тільки душа моя поділена, і часами не знаю, чи більша частина її належить Україні, чи Литві... Колись, від початку лютого 1918 р. до остаточного відходу за Збруч, моє духове "я" належало виключно моїй другій батьківщині — Україні...

Посилаю Вам вирізки з литовського часопису, щоб Ви знали, що литовці українців з їх болжочими справами не забули. Багато років, у багатьох литовських часописах українські справи пригадувались литовцям... І ось мушу констатувати (а я досить пильно стежив за українською пресою), що українці чомусь менше цікавилися литовцями...

З глибокою пошаною та найкращими побажаннями

Йонас Д. Чесна (Чикаго)

••

Шановна Редакціє!

У статті Ю. Перхоровича "Українець чи український" ("Нові дні", жовтень 1971) є таке речення: "Словник Б. Грінченка, укладений на основі живої української мови, подає лише одну вимову: УкрАїна, укрАїнець, укрАїнський"...

Не знаю чи це авторська чи друкарська помилка, але через цю одну помилку вся стаття стала баламутною і втратила свою вартість. Словник Грінченка справді подає лише одну вимову згаданих слів, але з наголосом на "і", а не на "а".

Тяжко вгадати також, що спільного з темою статті має Кулішеве мотто: "Поки Рось зоветься Росією, Дніпро в море летиться, доти серце українське з панським не зживеться". Кожна нація складається з "панів" і "не-панів" (Куліш також був "паном") і доки серед нас житимуть ідеї соціального розбрату, доки в нас одні одних давитимуть за горло (це стосується й сучасних наших червоних "панів"), кличучи на допомогу чужинців, доти Україна не стане повною нацією й не звільниться від панування розумніших під цим оглядом сусідів.

З пошаною **М. Дзюба**

Хибно поданий друком наголос у згаданих двох словах ми вже помітили раніше і подали виправлення в попередньому числі "Н. Д.". То був недогляд під час останньої коректи. — Ред.

••

Шановна Редакціє!

Досліджуючи історію євреїв доби Української Центральної Ради на Україні, їх місце в названий історичний період, їх відношення до ідеї та процесу відродження України, я зустрівся з труднощами в дослідженні даної теми, бо в нашому інституті та й в усьому Ізраїлі немає матеріалів, потрібних для цієї роботи.

Звертаюсь до вас з проханням поінформувати мене, де я міг би дістати мікрофільми із таких газет та книг: "Вісті з Української Центральної Ради", Київ, 1917. "Нова Рада", Київ, 1917. "Народня Воля", Житомир, 1917. "Вісник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки". "Народна справа", Київ, 1917. "Український голос", Рига, 1917. "Вісник Українського Військового Генерального Комітету", Київ, 1917. "Робітнича газета", Київ, 1917. Доценко Олександр, "Літопис Української революції". Винниченко Володимир, "Українська державність", Відень, 1920. Винниченко Володимир, "Політичні листи", Київ, 1920.

Ще одне прохання до вас: дуже зацікавив мене архів Андрія Жұка. Щиро прошу описати мені той архів і, якщо можливо, повідомити про його адресу.

Дозвольте завчасно висловити вам моє подяку та надію на скору відповідь.

З правдивою пошаною

доктор **М. Мінц**, Тель-Авів

Читачів і співробітників, які знають, де можна дістати згадані д-ром Мінцом матеріали, просимо повідомити редакцію "Нових днів" або безпосередньо самого автора листа — на адресу:

Tel-Aviv University

The House of the Jewish Communities
Diaspora Research Institute

Dr. M. Minz

КОРОТКІ ВИТЯГИ ІЗ ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

(Без імен авторів)

"Якось не хочеться вірити, що "Н. Д." надрукували поезії націоналістичного (мельниківського) діяча, відомого ненависника усіх нових "східняків" Ол. Грановського. Не вірите? Запитайте... Також не можу вийти з дива, що ви вмістили славословіє на адресу журналу "Слово на сторожі", цебто підмуруєте авторитет "найбільшого науковця" Я. Рудницького..."

(29. 9. 1971, Канада)

♦♦

"Учора одержав число "Нових днів" за липень-серпень. Приємно, що друк і коректа стали в журналі нормальніші. Та й мови ви допильновуєте. Взагалі це число вийшло цікаве і, може, тому, що в ньому передруків з радянських видань майже немає, а все оригінальні тексти. Можна сподіватися, що наші земляки візьмуться за розум і почнуть для Вас писати. Цікава стаття Лавріненкова, хоч він і йде за Маланюком у знеціненні О. Олеся. Непоганий нарис — спогади Гуменної. Пободовський дуже применшив вагу Лесиної творчості: мабуть, не знає її. Але видрукувати варто було..." (Згадка про Лавріненкову статтю — про "Поета, що не хотів жити рабом", спогади Гуменної — "Київська земля", Пободовський — "Контра спем сперо").

(13. 9. 71, Н.-Й.)

♦♦

"Рахманного стаття надто примітивно трактує питання туризму. А тим часом не було, нема й не буде розумних людей, які б не були обізнані із світом. А щодо поради дивитись телевизор — нонсенс..."

7. 11. 71, Детройт

♦♦

"...Останнє число (261) за жовтень цілком таки нікуди не годиться ні змістом, ні формою (в оригіналі — "оформою"), навіть папір гірший... Єдиний цікавий допис (в оригіналі "цикавий") п. Р. Рахманного..."

"Усе, що друкував у журналі Покійний (Волиняк), сам корегував, поправляв, як згадує наш визначний поет і приятель Покійного Борис Олександрів. Згадує, як останній час сл. п. Волиняк був помітно втомлений, радив йому лишити все і відпочити, але "люди типу с. п. Волиняка таких порад не слухають". Далі п. Олександрів надзвичайно гарно схаактеризував Покійного: "Людина, про яку можна думати і говорити різно, але яка ніколи не стане збагненою"... Чи й Ви, п. професоре, передивляєтесь і корегуєте все, що друкується в журналі? Ви пишете, що для Вас усіх є утіхою, що журнал маєте, але чи багато підпищиків ще лишилося?"

(23. 11. 1971, Торонто)

"Халтура-просвітанщина критикує "мертве" в "Нових днях"? Треба їм прямо написати, що вони самі мертві. Що "людина — це історія" (Ортега — Гассет), що нашу історію нам відібрано і що виборений тепер літописець Величко прозвучав на сторінках "Нових днів" — як труба архангела з вісткою про силу і безсмертя України. Не слухати їх, а вести треба з темряви безкультурності". (Слова літописця Величка були надруковані в "Н. Д." ч. 243-244, мова тут про "мертве" про закиди, що посипались тоді ж, минулого року. — Ред.).

Нью-Йорк, червень 70 р.

♦♦

"Сергій Шелухін писав у советській газеті "Новый мир" (Париж), мовляв, С. Петлюра договорився з папою перевести український народ на католицизм... Тому й коли прочитаю в українській пресі на еміграції, що я зробив Жовтневу революцію разом з Л. Троцьким, — ніяк не здивуюся. Навіть не буду протестувати!"

7. 11. 71, Мюнхен

♦♦

"Після смерті пок. Волиняка була "репліка" в "К. ф." про останню "прислугу" п. Кислиці для пок. Волиняка. Тоді та "репліка" звучала неймовірно, хоч і опрокинути її не було підстав. Тепер же вона дедалі виринає, мов мавка з води, і приближається до дійсності, коли уважно стежити, як п. Кислиця послідовно ліквідує національний доробок пок. Волиняка". (20. 11. 71, Бавнд Брук, США)

"Журнал виконує своє завдання. Він потрібний, а чи він такий самий, як був за редагування бл. п. Волиняка, то можна лише сказати так, що як двоє роблять щось те саме, то воно таки не те саме. Помагай Вам, Боже, робити те, що потрібно робити. Щирий привіт та вислови пошани..."

7. 11. 71, Філадельфія

♦♦

Примітки редакції до деяких уривків з листів.

1. Пишуть нам люди, очевидно, що думають, як уміють і як розуміють те саме — кожне по-своєму. Об'єктивні і виrozumілі та мудрі люди — помагають нам триматися і журнал при житті втримувати, упереджені і кимось та для чогось наспиртовані — псують нам настрій, послаблюють наші зусилля і відбирають охоту коло журналу поратись. Що мав наш попередник Волиняк, те дістається й нам — і ми пробуємо витримати, не втратити рівноваги там, де бідному Волинякові вже іноді просто не служили нерви і він гостро реагував, відсварювався. Нас мудрі люди — наші приятелі — перестерігали й перестерігають, щоб ми за всяку ціну сварок уникали. Що ми й робимо — скільки наших сил. Не будемо ж на кожну чихось фантазію чи підозру відповідати всує чи тягти кожного непідсудного до суду.

2. Погані настрої і такі ж лихі вислови про нас і наш з вами журнал, дорогі читачі, — напевно ширяться й серед вас, щоб вас насторожити, відстрашити, знеохотити — довести вас до того, щоб ви повідмовлялися від журналу, більше його не передплачували, не підтримували. У багатьох випадках — це робиться просто наперекір нашим закликам у ці три місяці — жовтень, листопад, грудень — місяці посиленої кампанії на користь "Нових днів". Просимо це мати на увазі і нас добре розуміти — не піддаватись провокаціям, дбати про наш із вами журнал, щоб він існував і щоб ми через нього робили, що **потрібно робити**, як пише один із вас у зацитованому витягові. І щоб ми мали ще більше **передплатників** та читачів, а не **підписників** та пишників.

3. Наших прихильників, яких непокоїть те, що ми друкуємо твори представників того чи іншого середовища (часом, може, до нас неприхильного), — дуже просимо нас правильно зрозуміти: ми не хочемо наслідувати тих, що всіх і все цензурують, ми не хочемо відкидати статті і дописи наших заслужених і таки ж шанованих авторів тільки на тій підставі, що вони згадують немілі комусь із нас імена — хочемо вірити, що читач сам утворює, де проявляється думка наша (редакції), а де приватна думка дописувача, який не мусить тільки так думати і так до когось ставитись, як члени редакції. Зрештою, ми почали вже зазначати на відповідному місці, що підписані іменами авторів статті в "Н. Д." не конче висловлюють погляди редакції.

У наступному числі читайте наш звіт про те, чим кінчилася скарга до суду нашого читача Миколи Підлісного на "Канадійський Фармер" за друкування там наклепи на нього (Підлісного) з боку севе-
рної ежовщини.

ЗАВТРА ПІЗНО...

Засуджений до смертної кари Сократ сидів у тюрмі. В переддень страти до нього прийшов друг і був дуже здивований, коли побачив поряд із мурцем учителя музики, який учив Сократа грати на лірі нову пісню.

— Як, — вражено вигукнув друг, — завтра ти помреш, а сьогодні ще розучуєш пісню?

— Коли б же я й вивчив її, якщо не сьогодні, — відповів Сократ.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Добриловський Микола Митрофанович — відомий український діяч, кол. професор Української Господарської Академії й УТГІ в Чехо-Словаччині — помер 5 вересня 1971 р. в Переяславі-Хмельницькому на 83-му році життя — після повернення з довголітнього сибірського заслання.

Стахів Володимир — видатний український публіцист і громадсько-політичний діяч, провідний член ОУНз, кол. редактор Української Пресової Служби, "Української Трибуни", "Сучасної України", співредактор журналу "До зброї" і відповідальний редактор журналу "Сучасність" — помер 25 жовтня 1971 р. в Мюнхені на 61-му році життя.

Шерей Василь — відомий на Буковині й на еміграції український патріот і громадський діяч — помер 23 жовтня 1971 р. в Нью-Йорку на 68-му році життя. Дружині покійного приятеля "Нових днів" Ганні Шерей висловлюємо наше глибоке співчуття.

Лепкий Лев — один з найвидатніших західно-українських культурних діячів, кол. старшина УСС, композитор, редактор "Червоної калини" і щоденника "Краківські вісті" — помер 28 жовтня 1971 р. в Трентоні на 83-му році життя. Похоронений на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку.

Гречко Іван Сергійович (Краян) — доктор, видатний патріот і діяч Української Револуційно-Демократичної Партії (УРДП) — помер наглою смертю 21 вересня 1971 р. в Аделаїді, Австралія, на 62-му році життя. Дружині й дітям нашого покійного приятеля висловлюємо глибоке співчуття.

Теодорович Ананій — о. протопресвітер, адміністратор і голова Консисторії УАПЦ в Австралії і Новій Зеландії — помер раптово в Ямаїці, Нью-Йорк, 3-го листопада 1971 р. на 71-му році життя (прибув недавно до США на Сьомий Собор УПЦеркви).

Козловський Олексій Олександрович — кол. лектор і довголітній секретар Українського Технічно-Господарського Інституту в Чехо-Словаччині й Німеччині — помер 31 жовтня 1971 р. в Нью-Гейвен, Конн., на 79-му році життя.

ВИПРАВИТИ ПОМИЛКИ

"Нові дні" ч. 260 (вересень):

Стор. 4, колонка 2, рядок 24 знизу: надруковано — з поручення, має бути: з доручення; стор. 6, колонка 1, рядок 1 згори: надруковано — (селянин), викреслити те слово, бо невідомо, звідки воно взялося там.

"Нові дні" ч. 262 (листопад):

Стор. 2 (обкладинка), кол. 1, рядок 1 знизу: надруковано — Богдан, має бути Тарас; стор. 6, кол. 1, 15 рядок згори: надруковано — рецензій, має бути — рецензії; стор. 12, кол. 2, рядок 4 згори: надруковано — Бевченкові, має бути — Шевченкові.

Вийшла з друку та поступила в продаж окремим книжковим виданням обговорювана й оспорювана вже в українській пресі публіцистична праця

ВАСИЛЯ І. ГРИШКА

ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ

У книжці також, як вступні та заключні зауваги до дискусійної теми цієї праці. дві полемічні статті на цю ж тему:

Звідки й чому "Третя сила, третій шлях, третя революція"?

та

Хто й чому боїться "третьої сили, третього шляху, третьої революції"?

Книжку можна придбати в В-ві "Нові дні" та в В-ві "Українські вісті" та в його представництвах і в кольпортерів в усіх країнах за таку ціну: в Німеччині 5 нм; в США, Канаді й Австралії 1.50 дол.; в Англії 0:12:00; в інших країнах — рівновартість 1.50 амер. доларів.

Кожен українець у вільному світі мусить знати з першоджерел основні політичні документи боротьби за свободу людини й народів у Советському Союзі, в межах якого відбувається нині й боротьба українського народу. Перший випуск головніших документів вийшов з друку в видавництві "Українські вісті" у формі книги під загальною назвою

ПРОГРАМОВІ ДОКУМЕНТИ ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ

У книжці подано вперше українською мовою повні автентичні тексти наступних документів:

1. Акад. А. Сахаров: Міркування про прогрес, мирне співіснування та інтелектуальну свободу.
2. Програма Демократичного руху Радянського Союзу, складена демократами Росії, України та Прибалтики.
3. Програма демократизації Радянського Союзу, викладена у формі листа до керівників Радянського Союзу від радянських науковців — акад. А. Сахарова, В. Турчина та Р. Медведєва.
4. Загальна Деклярація Прав Людини (документ Об'єднаних Націй, що поширюється нелегально в Радянському Союзі).

Книжка, що має 142 сторінки на доброму папері, коштує: в Німеччині — 5 нм; в США, Канаді й Австралії — 1.50 дол.; в Англії — 0:12:00; в інших країнах — рівновартість 5 нм.

Придбати книжку можна у В-ві "УВ", в його представників та кольпортерів та в В-ві "НД".

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і шкора обслуга
чищення і направа "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

FRED JEWELLERS & REPAIRS

ВЕЛИКИЙ ВИБІР ТОВАРІВ:

- ГОДИННИКИ

(Аккутрон, Булова, Зеніт,
Сертіна і родоня)

- ПЕРСТЕНИ

- ХРЕСТИКИ,

- ДІЯМАНТИ

- РАДІО і

- МАШИНИ до шиття

— Обслуга солідна і гарантована —

Власник Ф. Куш

1463 DUNDAS ST. W.

TORONTO, ONT.

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

ALASKA FUEL LIMITED

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслугу
печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Ukrainian Museum
3425 Broadview Rd.
Cleveland, Ohio

U. S. A.

POSTAGE PAID AT TORONTO

Second Class Mail
Registration Number
1668

PRINTED MATTER
If not delivered please return to:
N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

"УКРАЇНСЬКА КНИГА"

Можете передплатити через нашу фірму "Українська Книга"

Бевзьо О. ЛЬВІВСЬКИЙ ЛІТОПИС І ОСТРОЗЬКИЙ ЛІТОПИ- СЕЦЬ. Джерелознавче дослідження. Вид. друге. Н. Думка. Київ 1971 р. Стор. 198.	\$1.75
Достоевський Ф. М. ЗАПИСКИ З МЕРТВОГО ДОМУ БІДНІ ЛЮДИ (Роман) і інші. Дніпро. Київ 1971. Стор. 558.	1.85
Жеромський С. ІСТОРІЯ ГРІХА. Роман. Переклад із польського. Дніпро. Київ 1970. Стор. 430.	2.25
Комендар В. ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ КАРПАТ. — КАРПАТИ. Ужгород 1971. Стор. 243.	1.65
Мишуга Олександр. СПОГАДИ. Матеріали, листи. Упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття та примітки М. Головащенко. Музична Україна. Київ 1971. Стор. 778.	3.65
НАРОДНІ ПЕРЛИНИ. Українські народні пісні. Упорядкування текстів та вступне слово М. Стельмах. Гарно ілюстроване. Дніпро. Київ 1971. Стор. 379.	9.75
Степанов Б. - Юрій Шумський МАЙСТРИ СЦЕНИ ТА ЕКРАНИ. Мистецтво. Київ 1971. Стор. 289.	1.95
Харчук Б. МІСЯЦЬ НАД МАЙНОМ. Роман. Рад. Письменник. Київ 1971. Стор. 280.	1.25
Дитячі:	
Вінграновський М. АНДРІЙКО-ГОВОРІЙКО. Веселка. Київ 1970. Стор. 19.	0.30
Ладижець В. НА ВИСОКІЙ ПОЛОНИНІ. Веселка. Київ 1970.	0.90
СОРОКА-БІЛОБОКА. Веселка. Київ 1970.	0.25
СИНГАЇВСЬКИЙ М. ЖУРАВЛИНЕ ЛІТО. Веселка. Київ 1970.	0.25
СОНЕЧКО СІЄ КУПАВУ. Л. Мих: йловський. Навколишній світ постає перед вашими очима в кольорах. Молодь. Київ 1969. (Подарункове)	4.50

Увага! До замовлення на \$1.00 — просимо прислати 20 центів
у Канаді і США на поштову оплату.

ВІТАЄМО: ЗИЧИМО ВЕСЕЛИХ СВЯТ І ЩАСЛИВОГО
НОВОГО РОКУ.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928

JAN 29 1972